
HUOLEN VARHAINEN PUHEEKSIOTTO

Työntekijöiden kokemuksia huolen puheeksiotosta

HAMK
HÄMEEN AMMATTIKORKEAKOULU

Ammattikorkeakoulun opinnäytetyö

Sosiaalialan koulutusohjelma

Lahdensivu 15.11.2011

Satu Punkari

LAHDENSIVU
Sosiaalialan koulutusohjelma
Sosiaalipedagoginen sosiaalityö

Tekijä	Satu Punkari	Vuosi 2011
Työn nimi	Huolen varhainen puheeksiotto	

TIIVISTELMÄ

Tämän opinnäytetyön tavoitteena oli kartoittaa Janakkalan kunnassa lasten ja nuorten kanssa työskentelevien käytössä olevia menetelmiä ja toimipisteiden malleja huolen havaitsemiseen ja puheeksiottoon, sekä tarvittaessa kartoituksen perusteella luoda helposti erilaisiin toimipisteisiin muokkautuva malli varhaisen puuttumisen tueksi. Työn teoreettisina lähtökohtina toimivat dialogisuus sekä varhaiskasvatuksen, opetustoimen ja nuorisotyön näkökulmat.

Keräsin tutkimusaineiston kesäkuussa 2011 Janakkalan kunnan varhaiskasvatuksen sekä opetustoimen henkilöstöltä internetpohjaisella kyselyllä Digium-ohjelmalla. Tutkimukseni on toimintatutkimuksellinen ja kysymykset olivat sekä kvalitatiivisia että kvantitatiivisia. Aineiston analyysimenetelmänä käytettiin teemoittelua.

Tutkimustulokset osoittivat, että Janakkalan kunnan sivistystoimessa on useita malleja, joita voi käyttää apunaan sekä huolen havainnoinnissa, että huolen puheeksiotossa. Varhaiskasvatuksen henkilöstön käytössä oli selkeät mallit. Lisäksi kunnassa koulutetaan huolen puheeksiottoon ja kasvatuskumppanuuteen varhaiskasvatuksen lisäksi myös muuta sivistystoimen henkilöstöä. Toisaalta, vaikka malleja oli, toivottiin yläkoulun henkilöstön käyttöön selkeää mallia huolen havainnointiin sekä jatkotoimenpiteisiin. Lisäksi kunnassa kaivattiin kasvatuskumppanuuteen jatkumoa lähtien varhaiskasvatuksesta koko peruskoulun läpi.

Opinnäytetyöni aineiston tiimoilta koottiin ryhmä yläkoulun henkilöstöä, joka jatkoi huolen havainnoinnin ja puheeksioton mallin luomista. Mallista valmistuu työkalu, joka on selkeä ja helposti muokattavissa eri toimintaympäristöihin.

Avainsanat huolen puheeksiotto, dialogisuus, kasvatuskumppanuus, varhainen puuttuminen

Sivut 41 s. + liitteet 5 s.

LAHDENSIVU

Degree programme in Social services
Social Pedagogic Social Work**Author**

Satu Punkari

Year 2011**Subject of Bachelor's thesis**

Taking up one's Worries at an Early Stage

ABSTRACT

The topic of this thesis is how to take up one's worries concerning a child or adolescent at an early stage. The aim was to identify the methods and patterns of noticing and taking up concerns at an early stage used by professionals working with children or youth in Janakkala municipality. The aim was also to create a discourse model that can easily be edited to suit the various offices in the municipality if it seems to be needed. The theoretical framework of reference deals with dialogue as well as perspectives of early childhood education, education and youth work.

The research material was collected in June 2011 from the personnel of early childhood education services and schools in Janakkala by using a web-based Digium software survey. This thesis is an action research and survey questions were both qualitative and quantitative. The material was analyzed thematically.

The research results show that the educational services of Janakkala municipality have several patterns to use in observation of concern and taking up the worries. Early childhood education personnel have explicit instructions for this purpose. In addition to the early childhood education personnel, Janakkala municipality offers training also to other personnel of the educational services concerning educational partnership with parents and taking up the worries. On the other hand, even if there were many ready patterns, the personnel of secondary school would like to have an explicit pattern for observing the concern and for taking further measures. Additionally, the municipality hoped for a continuum for educational partnership from early childhood education through the whole comprehensive school.

The personnel of secondary school that were involved in the thesis will continue creating a pattern for observing and taking up the worries in the near future. The pattern will be explicit and easy to modify for various settings.

Keywords taking up one's worries, dialogue, educational partnership, early intervention**Pages** 41 p. + appendices 5 p.

SISÄLLYS

1	JOHDANTO.....	1
2	OPINNÄYTETYÖN TEOREETTINEN VIITEKEHYS.....	3
2.1	Sosiaalipedagogiikka.....	3
2.2	Dialogisuus.....	4
2.3	Lastensuojelulaki.....	4
2.4	Ehkäisevä lastensuojelutyö.....	5
2.5	Ennaltaehkäisevä lastensuojelutyö varhaiskasvatuksessa.....	6
2.5.1	Kasvatuskumppanuus.....	7
2.5.2	Varhaiskasvatussuunnitelma.....	8
2.6	Perusopetus ja ennaltaehkäisevä lastensuojelutyö.....	8
2.7	Nuorisotyö ja varhainen puuttuminen.....	10
3	HUOLEN PUHEEKSIOTTO JA HUOLEN VYÖHYKKEET.....	11
3.1	Huolen vyöhykkeistö.....	11
3.2	Huolten puheeksioton ennakointi.....	13
3.3	Varhainen puuttuminen.....	13
3.4	Verkostoyhteistyö ja nivelvaiheen työ.....	14
3.5	Aiheen tausta ja yhteiskunnallinen merkittävyys.....	14
3.6	Aiheen aikaisempia tutkimuksia ja hyviä malleja varhaiseen puuttumiseen....	15
3.6.1	Lasinen lapsuus – lapsuus päihteiden varjossa.....	15
3.6.2	YAD:n ehkäisevän työn alueellinen malli.....	17
3.6.3	Huolen puheeksiotto -koulutusten vaikutus Hyvinkään varhaiskasvatushenkilöstön työtapoihin.....	18
4	TUTKIMUKSEN TOTEUTUS.....	18
4.1	Tutkimustehtävä ja tutkimuskysymykset.....	18
4.2	Tutkimuksen aloittaminen.....	19
4.3	Tutkimuksen vaiheet.....	19
4.4	Aineiston hankintamenetelmät.....	20
4.5	Tutkimusaineiston käsittely ja analyysimenetelmät.....	20
4.6	Tutkimuksen luotettavuus ja eettisyys.....	21
4.7	Kohderyhmän kuvaus.....	22
5	TULOKSET.....	23
5.1	Työpisteiden käytössä olevat mallit huolen puheeksiottoon.....	23
5.2	Malliin sisältyvät jatkotoimenpiteet.....	24
5.3	Puheeksioton aiheet.....	25
5.4	Yhteinen huoli, eli kenen kanssa huolta on otettu puheeksi.....	28
5.5	Vastaaajien kokemia uhkia ja mahdollisuuksia palvelupoluilla.....	29
5.6	Miten huoli tulee näkyväksi ja kenestä heräävään huoleen puututaan.....	31
5.7	Vastuu huolen puheeksiotosta.....	32
5.8	Kokemukset omista valmiuksista ja jaksamisesta.....	33

6 JOHTOPÄÄTÖKSET	33
7 POHDINTA.....	35
LÄHTEET	39

Liite 1 Kyselylomake

1 JOHDANTO

Mitä varhaisemmassa vaiheessa lapsi tai nuori saa hädän hetkellä apua, sitä paremmat mahdollisuudet hänellä on selvitä inhimillisestä näkökulmasta katsottuna. Hyvinvointia mitatessa inhimillinen näkökulma tulisi ottaa keskeiseksi tarkastelun kohteeksi sen sijaan, että aina ensin puhutaan kustannuksista ja kuluista. Syrjäytymisestä puhuttaessa on kuitenkin hyvä palauttaa mieliin, että yhden nuoren syrjäytyminen tulee maksamaan yhteiskunnalle kaikkineen noin miljoona euroa.

Alla oleva, nimimerkin HulluMies kirjoittama nettiruno voisi kertoa siitä häädästä, jota monet nuoret kokevat. Lapsi tai nuori voi antaa aikuiselle signaaleja pahasta olostaan ja saadakseen niillä huomiota, jonkinlaista apua itselleen, kun ei halua sitä suoraan pyytää.

Kukaan ei auta

Miksi et ymmärrä,
Haluan puhua kanssasi.
Miksi et kysy,
Kertoisin jos kysyisit.
Miksi et kuuntele,
Puhuisin jos kuuntelisit.
Miksi jätät yksin,
Kylmään ja synkkään yöhön
Itsekseni itkemään
Surujani nielemään
Miksi kukaan ei auta?
(HulluMies 2003)

Tämän opinnäytetyön tarkoituksena oli kartoittaa Janakkalan kunnassa lasten ja nuorten kanssa työskentelevien henkilöiden menetelmiä huolen puheeksiottoon varhaisessa vaiheessa. Tutkimuksellani halusin selvittää, onko henkilökunnalla käytössään valmiita malleja ja jos sellaisia on, kuinka ne toimivat. Lisäksi tavoitteena oli luoda kuntaan sellainen työkalu huolen varhaiseen puheeksiottoon, jota on helppo tarvittaessa muokata kunkin toimipisteen tarpeisiin.

Teoriaosuudessa avasin varhaiskasvatusta, peruskoulua ja nuorisotyötä, sekä dialogisuutta, kasvatuskumppanuutta ja nivelvaiheiden siirtymiin liittyvää moniammatillista yhteistyötä. Lasten ja nuorten kanssa tehtävä työ tulisi nähdä jatkumona varhaiskasvatuksesta aina peruskoulun loppuun saakka ja siitä nivelvaiheen kautta toisen asteen oppilaitokseen ja aina täysi-ikäisyyteen asti.

Aiheen valintaan vaikutti myös se, että toimin Janakkalassa erityisnuorisonehjaajana ja teen myös lakisääteistä etsivään nuorisotyötä. Vuoden 2011

alussa astui voimaan nuorisolain uusiin muutoksiin, laki etsivästä nuorisotyöstä, jonka tarkoituksena on löytää varhaisessa vaiheessa koulutuksen ja työelämän ulkopuolelle putoavat nuoret ja saattaa heidät tarvittavien palveluiden piiriin.

Lisäksi avasin opinnäytetyössäni huolen puheeksioton teoriaa. Se muodostaa työlleni vahvan pohjan sekä tutkimusvaiheessa, että myöhemmin kun muokkaamme mallia varhaisen puuttumisen tueksi.

Aineistonhankintamenetelmänä käytin kvalitatiivisia sekä kvantitatiivisia menetelmiä. Kirjalliseen internet-kyselyyn lähetettiin sähköpostilla linkki koko varhaiskasvatuksen ja opetustoimen henkilöstölle ja kyselyyn vastasi 43 työntekijää. Kyselylomake sisälsi sekä sanallisia, että määrällisiä kysymyksiä. Kyselylomake on liitteenä 1. Aineisto käytiin läpi pienen ryhmän kanssa, joka koostui varhaiskasvatuksen ja opetustoimen henkilöstöstä. Kyselystä saatu aineisto on analysoitu teemoittelua menetelmänä käyttäen.

2 OPINNÄYTETYÖN TEOREETTINEN VIITEKEHYS

Tämän opinnäytetyön aihe on lasten ja nuorten parissa työskentelevien huolen varhainen puheeksiotto. Teoreettisen viitekehyksen työhön muodostavat sosiaalipedagogiikka, dialogisuus ja kasvatuskumppanuus sekä ennaltaehkäisevä lastensuojelutyö sosiaalitoimissa, varhaiskasvatuksessa ja opetustoimissa. Tätä tutkimusta on peilattu niihin lakeihin, jotka vaikuttavat lasten ja nuorten kanssa tehtävään työhön.

2.1 Sosiaalipedagogiikka

Sosiaalipedagogiikka on koko elinkaaren kattava oppi-, koulutus-, työ- ja tutkimusala, jossa perusajatuksena pidetään teorian ja käytännön vuorovaikutusta. (Hämäläinen & Kurki 1997, 11.) Sosiaalipedagoginen ajattelu lähtee siitä, että jokaisen yksilön tulisi integroitua yhteiskuntaan ja hänen tulisi olla oman elämänsä subjekti. Sosiaalipedagogiikassa yksilöä autetaan itsepuun ja siten löytämään paikkansa yhteiskunnasta.

Sosiaalipedagogiikkaa voi tarkastella kahden yhteiskunnallisen näkökulman kautta. Nämä näkökulmat ovat kansalaisuusnäkökulma ja huono-osaisuusnäkökulma. Kansalaisuusnäkökulma keskittyy yhteisöjen ja koko väestön kasvatukseen ja siinä autetaan ihmistä kasvamaan yhteisön jäseneksi. Toisella osa-alueella, eli huono-osaisuusnäkökulmassa, keskitytään auttamaan syrjäytyneitä tai muun tuen tarpeessa olevia ryhmiä tai henkilöitä, jotta he kykenisivät kehittämään omaan tai yhteisön elämää inhimillisemmäksi ja eheämmäksi. (Kurki & Nivala 2006, 12.) Sosiaalipedagogista orientaatiota on helppo soveltaa kaikkeen siihen työhön, jossa kohdataan ihmisiä, joilla on sosiaalisia ongelmia tai sosiaalisiin ongelmiin liittyviä elämäkriisejä. Sosiaalipedagogisilla keinoilla voidaan myös ennaltaehkäistä sosiaalisia ongelmia ja sosiaalista syrjäytymistä. (Hämäläinen & Kurki 1997, 20.)

Sosiokulttuurisella innostamisella tarkoitetaan niitä toimia, joiden taustalla on ihmisten oman ajattelun herättäminen, ja jonka päämääränä on saada ihmiset liikkeelle kehittämään sekä muuttamaan omien yhteisöjensä toimintaa. Innostamisella pyritään kommunikaation edistämiseen, ihmisten välisen tasavertaisen subjekti-subjektisuhteen kehittämiseen ja siihen, että ihmisistä kasvaisi aktiivisia toimijoita sekä omassa, että yhteisönsä muutoksessa. (Hämäläinen & Kurki 1997, 202.) Sosiokulttuurinen innostaminen on tavoitteellista toimintaa, jota toteutetaan sosiaalisilla kentillä. Se kohdistuu sekä yksilöihin, että yhteisöön ja sillä tavoitellaan pysyvien muutosten saavuttamista. Innostamisen avulla pyritään siihen, että jokainen löytäisi itsensä ja saa mahdollisuuden osallistua täydellisesti ryhmänsä ja yhteisönsä toimintaan, tavoitteena pysyvä elämänlaadun parantuminen. (Hämäläinen & Kurki 1997, 205.)

Lasten ja nuorten kanssa tehtävässä työssä sosiaalipedagogisuus näkyy esimerkiksi kasvatuskumppanuuden toteuttamisessa. Kasvatuskumppanuus perustuu dialogisuuteen ja lapsi perheineen nähdään subjekteina. Tämän lisäksi esimerkiksi nuorisotyö nähdään yhtenä tärkeimmistä sosiaalipedagogiikan toimintakentistä. Nuorisotyön kentällä valmistellaan nuoria elämää varten ja kasvatetaan heitä kansalaisuuteen. (Kurki & Nivala 2006, 172–173.)

2.2 Dialogisuus

Sosiaalialalla työntekijän yksi tärkeimmistä työkaluista on ihmisten välinen sosiaalinen kanssakäyminen. Työntekijän ja asiakkaan vuorovaikutussuhde on parhaimmillaan vastavuoroinen eli dialoginen. Dialogilla tarkoitetaan kahden tai useamman keskustelijan välistä kommunikaatiota, jossa havainnoidaan aktiivisesti omaa ja muiden ajattelua ja sen prosesseja. Dialogissa rakennetaan yhteistä ymmärrystä, sekä luodaan kokonaiskuvaa jostain asiasta. Esimerkiksi kasvatustilanteissa työntekijän tuottama puhe muokkautuu sen mukaan, millaisia ajatuksia ja tunteita asiakkaan puhe tai tunteet hänessä herättävät. (Lyyra 2004, 120.)

Dialogin ydinajatus on kuuleminen. Dialogi toteutuu tasa-arvoisessa puheessa, jossa keskustelijat ovat ajatuksineen samanarvoisia, kenenkään ajatus ei ole toista merkityksellisempi tai arvokkaampi. Koska dialogi perustuu kunnioitukseen ja kuulemiseen, siihen mahtuu muun muassa erilaisia mielipiteitä, rehellisyyttä ja suorapuheisuutta. (Kaskela & Kekkonen 2006, 38.) Dialogi on siis vuoropuhelua, jossa ihmiset ajattelevat yhdessä. Jokaisen osallistujan tulisi hellittää otettaan omasta vakaasta käsityksestään ja kuunnella mahdollisuuksia, jotka syntyvät suhteessa muihin ja jäisivät ilman tätä suhdetta huomaamatta. ”Tämä tarkoittaa sitä, ettei yksilö pidä omaa kantaansa lopullisena, vaan askeleena kohti lopputulosta.” (Eriksson & Arnkil 2005, 37.)

Keskisen ja Virjosen (2004) toimittamassa kirjassa Vanhemmuuden ja lapsen kasvun tukeminen päivähoitossa Virpi Lyyra pohtii kirjoittamassaan kappaleessa päiväkodin vanhemmuutta vahvistavia keskusteluja. Näissä keskusteluissa hän näkee, että samanaikaisesti koolla on kahdesta tärkeimmästä lapsen kehitysympäristöstä henkilöitä, kun tapahtuu koti- ja päiväkotimaailman kohtaaminen. Lyyran mielestä avoimen dialogin käyminen näissä kohtaamisissa on tärkeää, koska valmiiden kysymyslomakkeiden täyttäminen ei riitä dialogin aikaansaamiseksi, vaan keskustelun pitäisi olla mahdollista kulkea suuntaan ja toiseen, niin että vanhemmat saavat päättää aiheista. (Lyyra 2004, 122.)

2.3 Lastensuojelulaki

Lastensuojelulain lähtökohtana on taata jokaiselle lapselle turvallinen elämä ja sellainen kasvuympäristö, jossa lapsi voi kasvaa ja kehittyä monipuolisesti. Laki takaa lapselle myös turvan erityiseen suojeluun. Lapsen vanhemmilla ja muilla huoltajilla on ensisijainen vastuu lapsen hyvinvoinnin takaamisesta.

Heidän tulee huolehtia lapsen tasapainoisesta kehityksestä ja hyvinvoinnista. Viranomaisten vastuulla on perheiden tukeminen tässä kasvatustyössä, ja heidän tehtävänä on tarjota perheille tarpeellista apua riittävän varhain, sekä tarvittaessa heidän on ohjattava lapsi perheineen lastensuojelutyön tukitoimien piiriin. Työntekijän on tuettava vanhempia tai muita huoltajia lapsen kasvatuksessa ja huolenpidossa järjestämällä tarvittavat palvelut ja tukitoimet. (Lastensuojelulaki 1§, 2§, 4§)

2.4 Ehkäisevä lastensuojelutyö

Ehkäisevällä lastensuojelutyöllä edistetään ja turvataan lasten kasvua, kehitystä ja hyvinvointia sekä tuetaan vanhemmuutta (Lastensuojelulaki 3 a §). Ehkäisevällä lastensuojelutyöllä tarkoitetaan niitä toimia, joita toteutetaan mahdollisimman varhaisessa vaiheessa, heti ongelmien ilmettyä. Toimet toteutetaan tukemalla vanhemmuutta ja antamalla apua kasvatuksessa sekä ottamalla huomioon lapsen etu kaikissa mahdollisissa tilanteissa. (Aaltonen 2011, 62.)

Kuntien kouluissa ja oppilaitoksissa toimivat oppilashuoltoryhmät ovat yksi esimerkki ehkäisevästä lastensuojelutyöstä. Ne ovat lapsen ja nuoren elämän kannalta keskeisiä paikkoja, joissa usein on hänen elämäntilanteestaan melko kokonaisvaltainen kuva. Kun pöydän ympärillä istuu rehtori, erityisopettajat, kuraattori, terveydenhoitaja, oppilaanohjaaja, sosiaalityöntekijä, koulupsykologi ja nuorisopsykologi, löytyy lapsesta tai nuoresta varmasti lukuisia hyviä ja huonoja puolia, jotka kokoamalla saataisiin lapsen tai nuoren elämästä kokonaisvaltainen kuva, jo siinä vaiheessa kun ensimmäiset huolestumista herättävät piirteet havaitaan.

Uusilla lain muutoksilla pyritään siihen, että tietoja voidaan hyödyntää lapsen tai nuoren auttamiseksi varhaisessa vaiheessa. Tänä päivänä laki ja ohjeet ovat sellaiset, että oppilaan asioista ei saa puhua ryhmässä, jos huoltajilta ei ole siihen pyydetty lupaa. Kuinka usein koulu pyytää luvan oppilaan asioiden tuomiseksi oppilashuoltoryhmän käsittelyyn kun kyseessä on vasta huolen alimmat portaot? Tällöin kuitenkin todennäköisesti saavutettaisiin lapsen tai nuoren ja hänen perheensä kannalta parhaimmat ja toimivimmat, sekä yhteiskunnallisesti nopeimmat ja halvimmat tulokset. Kaikissa toimipisteissä tulisi muistaa lastensuojelulaista se, että aina ensisijalla on lapsen etu ja se oikeuttaa kaikki lasten ja nuorten kanssa työskentelevät henkilöt ottamaan huolensa puheeksi.

Tärkeintä ennaltaehkäisevässä lastensuojelutyössä on kuitenkin arjessa tapahtuva havainnointi. Sen parempia tuloksia saamme aikaan, mitä vahvimmin aikuiset ovat läsnä lasten ja nuorten arjessa, sekä kotona ja koulussa, että vapaa-ajanvietossa. Kotona vanhempien tulisi huomata lapsessaan tapahtuvat muutokset ja puuttua niihin, ja tähän pyrimme antamaan eväitä vanhempainiltoissa. Koulussa opettajien tulisi huomata nuorena tapahtuvia muutoksia, eikä laittaa kaikkea vaikean murrosiän piikkiin, vaan ottaa yhteyttä kotiin muuten-

kin, kuin silloin kun lapsi tai nuori on toiminut väärin. Vapaa-ajan puolella eri harrastusten ohjaajien tulisi kiinnittää huomiota oman urheilulajinsa, taiteen-alansa tai minkä tahansa harrastuksen lisäksi myös kokonaisvaltaisempaan kasvatukseen ja heidän tulisi huomioida myös lapsen tai nuoren yksilöllisyys. Yksinkertaisimmillaan ennakoiva lastensuojelutyö on siis tuttuuden ja yhteisöllisyyden lisäämistä. Silloin asioihin pystytään puuttumaan varhaisemmassa vaiheessa, ennen kuin suurta vahinkoa lapsen tai nuoren elämässä ehtii tapahtumaan.

1.1.2008 voimaan astuneen uuden lastensuojelulain yksi vahvuuksista on ilmoitusvelvollisuuden laajentuminen. Uudistuksella tähdättiin siihen, että ilmoitusvelvollisuus kattaisi kaikki ne tahot, joilla on mahdollisuus toimiessaan saada tietoja lastensuojelun tarpeessa olevista lapsista ja nuorista. Tämän tavoitteena on tavoittaa tuen tarpeessa olevat lapset ja heidän perheensä mahdollisimman varhaisessa vaiheessa, jotta ongelmia voidaan ennaltaehkäistä kokonaan tai estää ongelmien pahentuminen. Lain hengen mukaisesti pelkkä perusteltu huoli lapsesta riittää lastensuojeluilmoituksen perustaksi. ”Riittävän varhaisella ja oikeanlaisella avulla ja tuella on keskeinen merkitys lapsen tai nuoren ja hänen perheensä inhimillisen kärsimyksen vähentämisessä, osallisuuden edistämässä ja samalla lapsen tai nuoren mahdollisen syrjäytymiskehityksen ehkäisemisessä tai katkaisemisessä.” (Aaltonen 2011, 60.)

2.5 Ennaltaehkäisevä lastensuojelutyö varhaiskasvatuksessa

Varhaiskasvatus on kasvatuksellista vuorovaikutusta, joka toteutuu erilaisissa pienten lasten toimintaympäristöissä ja sen tavoitteena on edistää lasten kehitystä, oppimista sekä tasapainoista kasvua. Varhaiskasvatusta toteutetaan hoidon, kasvatuksen ja opetuksen kokonaisuutena, joista nämä eri ulottuvuudet painottuvat erilailla eri-ikäisillä lapsilla. (Stakes oppaita 56, 2005, 11, 15.) Lasten päivähoiton keskeisenä tehtävänä on tukea lasten vanhempia heidän kasvatustehtävässään (Laki lasten päivähoitosta 2 §, 2 a §, 7 a §). Tällöin korostuu myös varhaisen tukemisen näkökulma ja sitä kautta ehkäisevän toiminnan merkitys. Kaikille lapsiperheille tarkoitetun palvelujärjestelmän kautta voidaan ohjata perheitä myös erityispalvelujen piiriin. Lapsiperheiden käytettävissä ovat lastensuojelun, kasvatus- ja perheneuvolan, kotipalvelun sekä päihde- ja mielenterveystyön palvelut.

”Lastensuojelun on tuettava vanhempia, huoltajia ja muita lapsen hoidosta ja kasvatuksesta vastaavia henkilöitä lapsen kasvatuksessa ja huolenpidossa järjestämällä tarvittavia palveluja ja tukitoimia” (Lastensuojelulaki 2 §). Kuten lasten päivähoitoa määrittelevän lain pykälässä 2 a, myös edellä olevassa pykälässä korostuu se, että lain hengessä lasten ja nuorten kanssa toimivien tulee olla perheiden tukena heidän kasvatustehtävässään ja tarjota perheelle tarpeellista tukea oikea-aikaisesti, riittävän varhaisessa vaiheessa ja tarvittaessa ohjata heidät lastensuojelun työntekijöiden luokse.

Maamme päivähoitotilanteen katsotaan yleisesti olevan hyvä. Suomessa on subjektiivinen päivähoito-oikeus, mikä tarkoittaa, että jokaisella lapsella ja perheellä on oikeus päivähoidon palveluihin. Päivähoitolaki määrittelee henkilöstön koulutuksen ja päivähoitoryhmien suhdeluvut sekä fyysisen ympäristön. Laissa on määräyksiä myös päivähoidon muista laatutekijöistä ja turvallisuudesta. (Laki lasten päivähoidosta 4 a §, 5 §, 6 §.)

Varhaiskasvatusta ei monestikaan mielletä lastensuojelun tukitoimeksi, mutta varhaiskasvatuksella on useita mahdollisuuksia vaikuttaa lastensuojeluun ja varhaiseen puuttumiseen. Päivähoidon henkilöstöllä on hyvät mahdollisuudet havaita lapsen ja hänen perheensä orastavia ongelmia. Uusi lastensuojelulaki selvensi päivähoiton työntekijöiden asemaa lastensuojelussa. Lastensuojeluilmoituksen tekeminen ei ole työntekijälle enää harkinnanvaraista, vaan se on velvollisuus.

2.5.1 Kasvatuskumppanuus

Kasvatuskumppanuudella tarkoitetaan sitä työtä, mitä esimerkiksi varhaiskasvatuksessa tehdään lapsen hyväksi yhteistyössä perheen kanssa. Siinä kasvatushenkilöstö ja vanhemmat tietoisesti sitoutuvat lapsen kasvun, kehityksen ja oppimisen tukemiseen. Periaatteena on, että vanhemmat ja työntekijät ovat tasavertaisia, mutta erilaisia lapsen tuntijoita. (Stakes 2005, 31.)

Kasvatuskumppanuuden tavoitteena on syventää varhaiskasvatuksen henkilöstön ja vanhempien kohtaamisia asteittain. Tarkoituksena on päästä aitoon dialogiin vanhempien oman lapsensa tuntemuksen sekä hoito- ja kasvatushenkilöstön ammatillisen asiantuntemuksen kanssa, ja siten syventää keskusteluja. (Kaskela & Kekkonen 2006, 17.)

Kasvatuskumppanuus alkaa aina tutustumisesta. Luontevin paikka lähteä yhteiselle taipaleelle on perheen koti, ja tavoitteena onkin järjestää aloituskeskustelu perheen kotona. Ensimmäisen tapaamisen tavoitteena on käydä asioita läpi liittyen hoitosuhteen aloitukseen, lähinnä perheen odotuksien ja toiveiden näkökulmasta. (Kaskela & Kekkonen 2006, 41.) Kasvatuskumppanuus jatkuu siitä eteenpäin arjessa. Käytännössä seuraava tapaaminen on usein muutaman kuukauden kuluttua, kun laaditaan yhdessä varhaiskasvatussuunnitelma. Lisäksi työntekijä tapaa vanhempia vähintään kerran vuodessa hoito - ja kasvatust keskustelun merkeissä. (Kaskela & Kekkonen 2006, 45.)

Henkilöstön erityisenä haasteena on luoda kumppanuuden ilmapiiri tilanteissa, jossa lapsella havaitaan tuen tarve. Kasvatuskumppanuutta luodaan päivittäin, esimerkiksi lapsen tuonti- ja hakutilanteissa tapahtuvalla avoimella keskustelulla. Yhtenä tavoitteena onkin, että kun yhteistyösuhde perustuu kuulemiseen, kunnioitukseen ja luottamukseen, niin huolen ilmaiseminen on helpompaa jo varhaisessa vaiheessa sekä varhaiskasvatuksen että kodin puolelta. (Kaskela & Kekkonen 2006, 18.) Luottamusta tarvitaan varsinkin niissä tilanteissa, joissa kasvatushenkilöstön ja perheen käsitykset ja havainnot lapsen

tarpeista tai tilanteesta menevät ristiin. Jos kasvatuskumppanuus toimii, niin varhaiskasvatuksen henkilöstö ja koti etsivät yhteistä ymmärrystä siihen, miten voidaan turvata lapselle ehjään kasvuun, kehitykseen ja oppimiseen hyvä perusta. (Kaskela & Kekkonen 2006, 21.)

2.5.2 Varhaiskasvatussuunnitelma

Varhaiskasvatussuunnitelma eli vasu on asiakirja, joka ohjaa varhaiskasvatusta valtakunnallisesti, kunnan tasolla, päiväkodin ja yksittäisen lapsen tasolla. Valtakunnallinen varhaiskasvatussuunnitelma ohjaa varhaiskasvatuksen sisällön ja laadun toteuttamista valtakunnallisesti. Stakes, nykyinen Terveysten ja hyvinvoinnin laitos, laati muun muassa sosiaali- ja terveysministeriön, opetusministeriön, Opetushallituksen ja Suomen Kuntaliiton kanssa vuonna 2003 varhaiskasvatussuunnitelman perusteet. Tarkistettu painos varhaiskasvatussuunnitelman perusteista ilmestyi vuonna 2005. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden pohjana ovat varhaiskasvatuksen valtakunnalliset linjaukset. Valtakunnallisten linjausten tavoitteena on lisäksi vaikuttaa siihen, että kunnissa laaditaan vastaavia kunnallisia linjauksia osana kunnan lapsi- ja perhepoliittista strategiaa. Kukin päiväkotitai varhaiskasvatuskeskus rakentaa oman varhaiskasvatussuunnitelman omien erityispiirteidensä ja tavoitteidensa mukaan. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2002)

Jokaiselle lapselle laaditaan kirjallinen varhaiskasvatussuunnitelma yhdessä vanhempien kanssa. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmasta käy selville lapsen kiinnostuksen kohteet, vahvuudet, yksilölliset tuen ja ohjauksen tarpeet sekä konkreettiset lapsen kasvatuksen tavoitteet. Päivähoidon ja perheen yhteistyömuodot kirjataan myös lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan. Varhaiskasvatussuunnitelma tehdään yhteistyössä vanhempien kanssa lapsen aloitettua päivähoidon ja se tarkistetaan ja arvioidaan noin puolivuositain. Varhaiskasvatussuunnitelma sekä esi- ja perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet muodostavat lapsen kasvua ja oppimista edistävän yhtenäisen kokonaisuuden. (Stakes 2005, 33–34.)

2.6 Perusopetus ja ennaltaehkäisevä lastensuojelutyö

Suomessa oppivelvollisuus alkaa yleensä sinä vuonna, kun lapsi täyttää seitsemän vuotta. Koulun aloittamista voidaan kuitenkin siirtää vuodella myöhemmäksi tai aikaisemmaksi. Yleisimmin oppivelvollisuus suoritetaan peruskoulussa, joka opettaa oppimäärään kuuluvia oppiaineita. Oppivelvollisuus on mahdollista suorittaa myös muulla tavoin kuin peruskoulua käymällä – tällöin oppivelvollisen vanhemmat ovat vastuussa siitä, että oppivelvollinen saa perusopetuksen oppimäärän mukaiset tiedot.

Oppivelvollisuus lakkaa oppimäärän tultua suoritetuksi tai kymmenen vuotta oppivelvollisuuden alkamisen jälkeen. Jälkimmäinen tarkoittaa useimmille kesää sinä vuonna, jona oppilas täyttää 17 vuotta. (Perusopetuslaki 25 §)

Tuen tarpeessa olevien lasten oppivelvollisuutta voidaan pidentää. Pidennetyn oppivelvollisuuden piiriin kuuluvien lasten oppivelvollisuus alkaa 6-vuotiaana (Perusopetuslaki 25 §). Päätös pidennetyistä oppivelvollisuudesta on samalla päätös erityisopetukseen ottamisesta.

Perusopetuslain mukaan opetus järjestetään niin, että se tukee kasvua ja kehitystä ja kuten muutkin lasten ja nuorten kanssa tehtävää työtä ohjaavat lait, myös perusopetuslaki lähtee ajatuksesta, että työtä tehdään yhdessä kodin kanssa. Perusopetuslaki edellyttää myös sen, että opetukseen osallistuvalla on oikeus turvalliseen opiskeluympäristöön.

Oppilaalla on lain mukaan oikeus työpäivinä saada opetussuunnitelman mukaista opetusta, oppilaanohjausta sekä riittävää oppimisen ja koulunkäynnin tukea heti tuen tarpeen ilmetessä. Erityistä tukea tarvitsevilla oppilaalla on myös oikeus saada maksutta opetukseen osallistumisen edellyttämä tarvittava oppilashuolto sekä laissa määritellyt opintososiaaliset edut ja palvelut. (Perusopetuslaki 30 §, 31 §.)

Lähtökohtana opetuksen, ohjauksen ja tuen järjestämiseen on se, että koulun aikuiset turvaavat koulupäivän ja järjestävät koulutyön siten, että oppimiselle, hyvinvoinnille ja kehitykselle on mahdollisimman suotuisat edellytykset. Kouluyhteisön tulee olla turvallinen, ilmapiiriltään kunnioittava sekä ystävällinen. Tärkeää on, että oppimisympäristön turvallisuutta tai terveyttä vaarantaviin tekijöihin puututaan heti.

Perusopetuslaki uudistui vuoden 2011 alussa. Lakiuudistuksen tavoitteena on vahvistaa varhaista puuttumista ja ennaltaehkäisyä, oppilasta tuetaan mahdollisimman varhaisessa vaiheessa, heti tuen tarpeen ilmetyä. Lisäksi tuen suunnitelmallisuutta vahvistetaan oppimissuunnitelmilla sekä pedagogisilla arvioilla ja selvityksillä. Oppilashuoltoa sekä henkilötietojen salassapitoa, luovuttamista ja käsittelyä koskevat säädökset ovat olleet voimassa 1.8.2010 alkaen. Kokonaisuudessaan uusi perusopetuslaki astui voimaan 1.1.2011. Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet uudistettiin uuden lain hengen mukaiseksi ja ne otettiin käyttöön 1.8.2011. Opetussuunnitelman perusteet tarkentavat uuden lain käytänteitä ja kunnalliset opetussuunnitelmat tulee laatia lukuvuoden 2011–2012 aikana.

Uuden lain mukaan oppilaalla on oikeus kolmiportaiseen tukeen, joka jakautuu yleiseen, tehostettuun ja erityiseen tukeen. Riittävän varhain aloitetulla tuella autetaan oppilasta pysymään oman opetusryhmänsä mukana ja ennaltaehkäistään oppimisvaikeuksista aiheutuvien muiden ongelmien syntymistä. Pääsääntöisenä tuen muotona on yleinen ja tehostettu tuki. Ennen erityisen tuen päätöstä oppilaalle on annettava tehostettua tukea ja päätös erityisestä tuesta tehdään vasta silloin, jos tehostettu tuki ei riitä. Erityinen tuki järjestetään ensisijaisesti muun opetuksen yhteydessä. Ellei tukea voida järjestää yleisopetuksessa oppilaan tarvitsemalla tavalla, hän voi saada tarvitsemansa tuen erityisluokalla.

2.7 Nuorisotyö ja varhainen puuttuminen

Nuorisolain tarkoituksena on tukea nuorten kasvua ja itsenäistymistä, edistää nuorten aktiivista kansalaisuutta ja nuorten sosiaalista vahvistamista sekä parantaa nuorten kasvu- ja elinoloja. Lähtökohtina laissa pidetään yhteisöllisyyttä, yhteisvastuuta, yhdenvertaisuutta ja tasa-arvoa, monikulttuurisuutta ja kansainvälisyyttä, terveitä elämäntapoja sekä ympäristön ja elämän kunnioittamista. (Nuorisolaki 1 §.)

2000-luvulla nuorisolakia on uudistettu kahdesti ja vuonna 2006 nuorisotyölaki sai nimekseen paremmin lain henkeä kuvaavan nuorisolain. Uudessa laissa tärkeimpänä kohtana pidettiin nuorten osallistumista ja kuulemista. Laki edellyttää, että nuorille on järjestettävä mahdollisuus osallistua paikallista ja alueellista nuorisotyötä ja -politiikkaa koskevien asioiden käsittelyyn. Lisäksi nuoria tulee kuulla heitä koskevien asioiden käsittelyssä. Tämän tulisi taata, että nuorten ääni kuuluu kunnissa ja nuoret saavat vaikuttaa asioihin, jotka ovat heidän arkeaan lähellä. (Nuorisolaki 8 §.)

Vuoden 2011 alussa astui voimaan tuorein lain uudistus, jonka mukaisesti kuntiin tulee nimetä etsivästä nuorisotyöstä vastaava henkilö ja kunnat koostuvat monialaiset ohjaus- ja palveluverkostot osaksi nuorten auttamiskenttää. Lakiuudistus pitää sisällään lisäksi pykälän tietojen luovuttamisesta etsivää nuorisotyötä varten. Tästedes toisen asteen oppilaitosten tulee luovuttaa oppilaan yhteystiedot etsivälle nuorisotyölle, jos oppilas keskeyttää opinnot, paitsi siinä tapauksessa, että oppilaitoksen edustaja on vakuuttunut tilanteen olevan nuorella ja hänen huoltajillaan hallinnassa. Tiedot voidaan siis jättää luovuttamatta, jos esimerkiksi opintonsa keskeyttävällä opiskelijalla on jo uusi opiskelupaikka. Tietojen luovuttamispäätöksessä on erikseen nimettynä myös puolustushallinto, jos varusmies keskeyttää palveluksen tai siirtyy siviilipalvelukseen, varusmiehen yhteystiedot toimitetaan kotikunnan nimeämälle etsivän nuorisotyön toimijalle. (Nuorisolaki 7 c §.)

Vuoden 2011 alusta voimaan astuneessa nuorisolaissa toinen tärkeä uudistus koskee eri toimijoiden välistä yhteistyötä. Uuden pykälän mukaisesti kuntiin tulee koota nuorten ohjaus- ja palveluverkosto, jossa tulee olla mukana edustaja nuorisotoimen lisäksi opetustoimesta, sosiaalitoimesta, terveystoimesta, työhallinnosta ja poliisihallinnosta. Edellä mainittujen tahojen lisäksi ryhmään voi kuulua edustaja esimerkiksi seurakunnasta, puolustushallinnosta tai pelastustoimesta.

Ryhmän tehtävänä on koota tietoja nuorten kasvu- ja elinoloista sekä arvioida tilannetta paikallisen päätöksenteon tueksi. Lisäksi ryhmän tulee edistää nuorten palveluiden yhteensopivuutta ja vaikuttavuutta. Tämän yhteensopivuuden ja vaikuttavuuden parantamisen tavoitteena on palvelujen riittävyyden, laadukkuuden ja saavutettavuuden parantaminen. Ryhmän tulee toimillaan tehostaa nuorten palveluihin ohjautumista ja palvelusta toiseen siirtymistä, sekä edistää palvelun järjestämiseen liittyvän tiedonvaihdon sujuvuutta luomalla yhteisiä menettelytapoja. (Nuorisolaki 7 §.)

Lakiuudistusten myötä varhainen puuttuminen tulee helpottumaan, nuori pääsee nopeammin tarvittavien palveluiden piiriin, esimerkiksi kun hän ei saa peruskoulun jälkeen opiskelupaikkaa toiselta asteelta tai jos opiskelu toisen asteen oppilaitoksessa uhkaa jäädä kesken tai opiskelu keskeytyy. Lisäksi eri toimijoiden välinen yhteistyö tulee helpottumaan ja nopea tietojen luovuttaminen etsivään nuorisotyöhön muodostuu nuoren eduksi.

3 HUOLEN PUHEEKSIOTTO JA HUOLEN VYÖHYKKEET

Lapsen tai nuoren kanssa toimiessa työntekijällä voi herätä huoli liittyen lapsen tai nuoren käyttäytymiseen, kehitykseen tai elämäntilanteeseen. Huolta aiheuttaa sekä lapsen selviäminen, että omat toimintamahdollisuudet. ”Huolen taustalla on työntekijän intuitiivinen kuva sekä lapsen tilanteesta että omista ja tiedossa olevan verkoston oletetuista voimavaroista.” (Eriksson & Arnkil 2005, 21.) Ottaessaan puheeksi oman huolensa, työntekijä puhuu lähinnä siitä, miltä hänestä tuntuu, eikä niinkään perheen ongelmista. Huolen aiheisiin olisi pyrittävä tarttumaan mahdollisimman pian, ennen kuin huolta aiheuttava asia kasvaa liian suureksi. Tällöin tilanteeseen voidaan puuttua kevyemmällä toimenpiteillä kuin myöhemmin. (Eriksson & Arnkil 2005, 7.)

Huolen puheeksi ottaminen on menetelmä, jossa lapsen liittyvä huoli halutaan ottaa käsittelyyn hänen huoltajansa kanssa. Menetelmän tarkoituksena on auttaa hankalan asian puheeksiottoa asiakasta kunnioittavasti ja samalla tarjota tarvittavaa tukea asianosaisille. Huolen puheeksi ottaminen toteutetaan kunnioittavana keskusteluna, jossa tarkoituksena on tehdä yhteistä työtä lasta koskevan huolen poistamiseksi. Tärkeässä asemassa huolten varhaisessa huomaamisessa on työntekijöiden tekemä havainnointi ja kirjaaminen. (Eriksson & Arnkil 2005, 12.)

3.1 Huolen vyöhykkeistö

Huolen vyöhykkeistö on kehitetty lasten, nuorten, perheiden ja heidän kanssaan työskentelevien työntekijöiden yhteistyön välineeksi. Huolen vyöhykkeistön avulla työntekijä jäsentää lapsen, nuoren ja hänen perheensä tilanteesta kokemaansa huolen astettaan, omien auttamismahdollisuuksiensa riittävyyttä sekä sitä, tarvitseeko hän avukseen lisävoimavaroja. (Eriksson & Arnkil 2005, 25.) Kahdella työntekijällä saattaa olla hyvinkin eriasteinen huoli kohdatessaan samaa lasta tai nuorta sekä hänen perhettään. Huoli on aina subjektiivinen kokemus, joka liittyy ennakointiin omista toimintamahdollisuuksista tilanteessa. Huoli muuttuu, kasvaa tai hävinee, kun omat toimintamahdollisuudet lisääntyvät tai heikkenevät. (Arnkil 2004, 220–229.)

Vyöhykkeistö on apuväline tilanteen jäsentämiseksi ja avoimen yhteistyön kehittämiseksi perheiden kanssa. Vyöhykkeistön tarkoituksena on auttaa selkiyttämään perheiden ja työntekijöiden keskinäistä yhteistyötä. Se tarjoaa kaikille ymmärrettävän ja yhteisen käsitteen: oma huoli. Varhaisessa puuttumisessa tarvitaan useita yhteistyössä toimivia asiantuntijoita. Moniammatillinen lähestymistapa onkin varhaisen puuttumisen keskeinen piirre. Varhaiseen puuttumiseen veloitetaan muun muassa koululainsäädännössä sekä ohjeistetaan varhaiskasvatussuunnitelmissa. Varhainen puuttuminen on sekä ennalta ehkäisevää toimintaa eli preventiötä että korjaavaa toimintaa eli interventiötä. (Helsingin kaupungin sosiaalivirasto 2008.)

Huolen vyöhykkeitä on neljä, jotka ovat jaettu seitsemään tasoon, kuten alla olevan kuvio 1. osoittaa. Huolen vyöhykkeistössä huoli nähdään jatkumona tilanteesta jossa huolta ei ole, toiselle asteelle pienen huolen tilaan ja harmaan huolen vyöhykkeen tilasta tilanteeseen, jossa on jo suuri huoli. Pienen huolen tilassa huolta on vähän ja työntekijällä on vahva luottamus omiin auttamismahdollisuuksiin. Harmaalla vyöhykkeellä huoli on jo kasvanut, sekä kasvaa edelleen ja työntekijä kokee, että omat auttamiskeinot ovat heikentyneet. Suuren huolen vyöhykkeellä puhutaan jo tilanteesta, jossa työntekijä arvioi lapsen tai nuoren olevan vaarassa. Suuren huolen vyöhykkeellä tilanne vaatii välittömiä toimia ja omat keinot eivät riitä. Tilanne vaatii pikaista yhteydenottoa esimerkiksi sosiaalitoimen lastensuojeluun, poliisiin tai terveydenhuoltoon. Vyöhykkeiden rajat ovat joustavat ja eri työntekijät voivat kokea huolen olevan eri vyöhykkeillä. (Eriksson & Arnkil, 2005, 26.)

EI HUOLTA	PIENI HUOLI		HUOLEN HARMAA VYÖHYKE		SUURI HUOLI		
1	2	3	4	5	6	7	
Ei huolta lainkaan.	Pieni huoli tai ihmettely käynyt mielessä; luottamus omiin mahdollisuuksiin vahva.	Huolitai ihmettely käynyt toistuvasti mielessä; luottamus omiin mahdollisuuksiin hyvä.	Huoli kasvaa; luottamus omiin mahdollisuuksiin heikkenee.	Huoli tuntuva; omat voimavarat ehtymässä.	Selvästi koettu lisävoimavarojen ja kontrollin lisäämisen tarve.	Huolta paljon ja jatkuvasti: lapsi/nuori vaarassa. Omat keinot loppumassa.	Huoli erittäin suuri: lapsi/nuori välittömässä vaarassa. Omat keinot lopussa.
		Ajatuksia lisävoimavarojen tarpeesta.	Mielessä toivomus lisävoimavaroista ja kontrollin lisäämisestä.		Lisävoimavaroja ja kontrollia saatava mukaan heti	Muutos lapsen tilanteeseen saatava heti	

Kuvio 1. Huolen vyöhykkeistö (Lapsen ääni-kehittämisohjelma 2009)

3.2 Huolten puheeksioton ennakointi

Kun huoli perheen lapsesta tai perheestä halutaan ottaa puheeksi, niin tuleva tilanne on hyvä miettiä etukäteen. Tähän hyvä työväline on huolen puheeksioton ennakointilomake. Sen avulla työntekijä voi suunnitella huolen puheeksiottoa ja pyrkiä näin toimimalla ennakoimaan huolen puheeksioton tapahtumia. Näin vältetään tilanne, jossa työntekijä menee lukkoon tai jää tilanteessa sanattomaksi.

Tieto huolesta voi yllättää vanhemmat tai he eivät ehkä pysty käsittelemään sitä. Vastaanotto riippuu täysin lapsen tai nuoren vanhemmasta, hän voi ottaa sen raskaasti tai hyvinkin rakentavasti. Ennakoinnin avulla työntekijä ikään kuin kirjoittaa huolen puheeksioton käsikirjoituksen usealla erilaisella tapahtumavaihtoehdolla ja valmistele huolen puheeksiottoa. (Eriksson & Arnkil 2005, 12–18.)

3.3 Varhainen puuttuminen

Varhaisella puuttumisella tarkoitetaan tässä niitä toimenpiteitä, joita tehdään tuen tarpeen ilmetyä tai lapsen tai nuoren hyvinvointia uhkaavien asioiden tultua esiin. Tämä edellyttää, että tukea tai apua voidaan järjestää mahdollisimman pian tarpeen tultua esille. Varhainen puuttuminen on sekä ennalta ehkäiseviä toimia että korjaavia toimenpiteitä, ja näitä toimia voidaan kutsua myös preventioiksi ja interventioiksi.

Preventiot voidaan jakaa kolmeen tasoon, jotka eroavat toisistaan toteutusajankohdan ja päämäärän mukaan. Ensimmäinen taso on primaaripreventio, jonka tavoitteena on vähentää ja ehkäistä ongelmien ilmenemistä koko yhteisössä, sellaisilla toimilla jotka suuntautuvat koko yhteisöön. Primaaripreventioksi voidaan lukea esimerkiksi päivähoiton lainsäädäntö tai esiopetuksen tarjoaminen kaikille 6-vuotiaille. Toinen taso on sekundaaripreventio, jonka tarkoituksena on vähentää jo ilmenneiden ongelmien vaikutuksia. Sekundaaripreventioita ovat esimerkiksi erilaiset kampanjat, joilla pyritään vaikuttamaan yhteisöön ongelmien alkuvaiheessa, vaikkapa koulukiusaamista vastustava kampanja tai erilaiset päihdetyön kampanjat. Kolmas taso, tertiäripreventio keskittyy olemassa olevien haittojen minimointiin. Tarkoituksena on kuntouttavien toimenpiteiden avulla estää toimintakyvyttömyys, joka voisi tulla ongelmien seurauksena. (Keskinen & Virjonen 2004, 191.)

Varhainen puuttuminen on oleellista interventioiden käynnistämässä, mitä varhaisemmin toimet aloitetaan, sen paremmat ovat tulokset. Henkilökunnan ja vanhempien löytäessä sopivia kasvatus- ja ohjauskäytäntöjä, lapsen käyttäytymisongelmista voidaan päästä eroon, mutta joidenkin lasten kohdalla tuloksiin ei päästä, ja lapsen ongelmat jatkuvat päiväkodista kouluun. (Keskinen & Virjonen 2004, 189, 198.)

Hyvä esimerkki varhaisesta tuesta ja tuen tarpeen huomaamisesta on Lasinen lapsuus 2011 -hanke. Hankkeen yhtenä päätavoitteena on lisätä lasten ja nuorten kanssa työskentelevien ammattilaisten valmiuksia tunnistaa ja auttaa lapsia jotka kärsivät vanhempien päihteidenkäytön vuoksi. Tavoitteena on parantaa avunsaannin edellytyksiä niiden lasten kohdalla, joiden perheet eivät ole erityispalveluiden piirissä ja joiden perheissä ei ole vielä vakavia ongelmia. Hankkeen alussa kartoitettiin perustyössä olevien ammattilaisten, neuvolan terveydenhoitajien, lastentarhanopettajien ja lastenhoitajien sekä alakoulun opettajien ja terveydenhoitajien työkäytäntöjä ja tiedontarpeita vanhempien päihteidenkäytön vuoksi kärsivien lasten kanssa työskentelyyn liittyen. (Roine 2010, 39.)

3.4 Verkostoyhteistyö ja nivelvaiheen työ

Lasten ja nuorten kanssa työskenneltäessä tarvitaan eri tahojen yhteistyötä. Yhteistyötä lasten ja nuorten hyväksi tulisi tehdä laajasti kunnan sisällä yli hallintorajojen, eri yhdistysten kanssa ja tarvittaessa seudullisesti. Tarvittavia yhteistyötahoja ovat opetus-, sosiaali-, terveys-, kulttuuri-, nuoriso- ja liikuntatoimi, yksityiset palveluntuottajat, seurakunnat, järjestöt sekä eriaisteiset oppilaitokset. Yhteistyöllä saadaan turvattua muun muassa tarpeellisten tietojen siirtyminen varhaiskasvatuksesta alakouluun ja jälleen alakoulusta yläkouluun. Näihin nivelvaiheen siirtymiin onkin luotu työntekijöiden tiedonsiirto-palavereita varmistamaan, että tarvittava tieto seuraa lasta tai nuorta hänen kasvun polullaan. Lisäksi työntekijöiden on mahdollista myös ohjata perhettä tarvittavien palveluiden piiriin.

Johtuen eri toimijoiden erilaisista perustehtävistä, kunnassa on usein perheenjäsenistä, perheistä ja heidän tilanteestaan kattava kuva, tosin hajallaan eri sektoreilla. Eri näkökulmista asiat näyttävät erilaisilta ja olisikin tärkeää koota ja jakaa keskenään työntekijöillä olevaa tietoa, jotta asiakkaan tilanteesta saadaan monipuolisempi kuva. (Eriksson & Arnkil 2005, 24.)

3.5 Aiheen tausta ja yhteiskunnallinen merkittävyys

Suomessa on käytettävissä oleva, valmis malli varhaiseen huolen puheeksiottoon. Mallissa on kirjattuna huolen vyöhykkeistö, sekä ne toimenpiteet, joita tehdään huolen herättyä. Lisäksi useilla toimijoilla on laadittuna erilaisia toimintaohjeita ja malleja, joita jokaisen työntekijän tulisi käyttää huolen herättyä. Tutkimukseni taustalla on oma kokemukseni sekä yleiset tiedot siitä, miten ja kuinka paljon huolen puheeksiottoa tehdään ja kuinka usein huoli jää ilmaisematta.

Tutkimukseni on työelämälähtöinen ja ajankohtainen. Yhteisiä rajapintoja työelämän kanssa muodostavat muun muassa etsivä nuorisotyö, jota teen itse Janakkalan kunnassa, sekä peruskoulun opetussuunnitelmiin tulleet muutokset ja seudullisen mielenterveys- ja päihdetyön toimintaohjelma vuosille 2010–

2015, jonka toimenpiteet ovat kunnissa työn alla. Tutkimuksellani on yhtymäkohtia mielenterveys- ja päihdetyön toimintaohjelmassa painotettuihin asioihin. Esimerkiksi lasten, nuorten ja perheiden asiantuntijaryhmän painopistealueissa tuleville vuosille on muun muassa kehittää tietojärjestelmää koulu-poissaolojen seurantaan ja käynnistää uudelleen työryhmä hyödyntämään kouluterveyskyselyn tuloksia.

Tutkimukseni aiheen ja tutkimuksen pohjalta tarvittaessa suunniteltavan mallin tekee merkittäväksi sen ajankohtaisuus, sekä mallin käytön monet mahdollisuudet. Yhtenä työni tavoitteena on, että huolen puheeksiotto helpottuu ja huolta otetaan puheeksi varhaisessa vaiheessa, koska on todettu, että ennalta ehkäisevät toimet ovat aina parempia kuin korjaavat, niin inhimillisesti kuin taloudellisestikin katsottuna.

3.6 Aiheen aikaisempia tutkimuksia ja hyviä malleja varhaiseen puuttumiseen

Huolen puheeksiottoa on tutkittu maassamme jonkin verran. Aihetta Suomessa kohtuullisen paljon käsitelleitä tutkijoita ovat esimerkiksi Esa Eriksson sekä Tom Erik Arnkil. Vuonna 1986 aloitettu Lasinen lapsuus -toiminta on koko toimintansa ajan tutkinut päihteidenkäyttöön liittyviä ilmiöitä, muun muassa puheeksiottoa ja etsinyt uusia, tehokkaita keinoja turvata eheä elämä vanhempien päihteidenkäytöstä kärsiville lapsille. Tätä Lasinen lapsuus -toimintaa avaan Lapsuus päihteiden varjossa tutkimuksen osalta. Toisena mallina avaan hiukan YAD:n, eli Youth Against Drugs ry:n ehkäisevän työn alueellista mallia, joka on hyvä esimerkki siitä, kuinka varhaisella tuella saadaan parhaita tuloksia. Aiheesta löytyy myös jonkun verran opinnäytetöitä. Muun muassa Laurea-ammattikorkeakoulussa Nina Siivosen ja Ulla Vuorisen tekemä, vuonna 2009 valmistunut opinnäytetyö, jonka otsikkona oli Huolen puheeksiotto -koulutusten vaikutus Hyvinkään varhaiskasvatushenkilöstön työtapoihin.

3.6.1 Lasinen lapsuus – lapsuus päihteiden varjossa

A-klinikkasäätiön Lasinen lapsuus-toiminnan puitteissa kolmatta kertaa toteutetussa kyselyssä tarkastellaan lapsille aikuisten päihteidenkäytöstä aiheutuvia haittoja. Jokaisen kyselyn keskeinen tavoite on ollut selvittää lasten kannalta haitallisen päihteidenkäytön yleisyyttä. Kyselyyn vastanneet olivat 15 vuotta täyttäneitä ja he ovat arvioineet mahdollista päihteiden liikakäyttöä ja siitä aiheutuneita haittoja lapsuudenperheessään. Uusimmassa kyselyssä vahvistettiin läheisnäkökulmaa, eli kyselyllä haluttiin selvittää vastaajien herkkyyttä havaita lähipiirissään sellaisia lapsia, jotka kärsivät vanhempien päihteidenkäytöstä, sekä vastaajien valmiuksia auttaa näitä lapsia. 45 % vastaajista kertoi kohdanneensa perhejuhlien tai perheille järjestettyjen tapahtumien yhteydessä aikuisten alkoholin käytöstä johtuvia ongelmia, muun muassa humalahuuista juomista, riitoja, fyysisiä tappeluita, tapaturmia sekä erilaisia lasten tarpeiden laiminlyöntejä. (Roine & Ilva 2010, 27.)

Vastauksista ilmeni myös, että lähes puolet vastaajista oli ottanut asian puheeksi lapsen vanhempien kanssa ja viidesosa vastaajista ei ollut puuttunut asiaan mitenkään. Positiivisena asiana tutkimustuloksissa ilmoitetaan se, että 75 % vastaajista kertoi reagoineensa jollain tavoin lähipiirissään huomaamaansa, lapsen kannalta haitalliseen alkoholinkäyttöön. (Roine & Ilva 2010, 30, 31, 32.)

Lasinen lapsuus 2011- hankkeen yhtenä päätavoitteena on lisätä lasten kanssa työskentelevien ammattilaisten valmiuksia tunnistaa ja auttaa vanhempien päihteidenkäytöstä kärsiviä lapsia. Ammattilaisille teetettiin teemahaastatteluja vuonna 2008–2009, jotta saatiin hankkeeseen tietoa olemassa olevista työkäytännöistä, toimintamalleista sekä tiedontarpeista aiheeseen liittyen. Hämeenlinnassa haastatteluja toteutettiin Hämeen ammattikorkeakoulun sosionomiopiskelijoiden toimesta yhteensä yhdeksälle ammattilaiselle alakoulussa, kouluterveydenhuollossa, neuvolassa sekä varhaiskasvatuksessa. Hämeenlinnan lisäksi haastatteluja toteutettiin Helsingissä sekä Mikkelissä, ja yhteensä haastatteluja toteutettiin 27 kappaletta.

Vastauksista kävi ilmi, että vastaajilla ei ollut mahdollisuuksia osallistua koulutuksiin joustamattomien työjärjestelyiden vuoksi. Lisäksi materiaali päihteidenkäytöstä kärsivien lasten auttamiseksi oli vierasta. Toisaalta kunnan palvelupolut olivat tuttuja ja lapsia sekä perheitä osattiin ohjata tarvittavien palveluiden piiriin, tosin vastanneet ammattilaiset eivät olleet omassa työssään juurikaan joutuneet ohjaamaan perheitä eteenpäin. (Roine & Ilva 2010, 40, 41.)

Raportin mukaan valtaosa vastaajista koki ongelmallisen päihteidenkäytön puheeksioton vaikeaksi, jos huoli ei perustu selviin faktoihin. Haastatteluissa kävi ilmi, että nykyisin vanhemmat ovat avoimempia ja kertovat ongelmistaan herkemmin. Ammattilaisten yleinen kokemus oli, että ongelmiin ei kuitenkaan pystytä puuttumaan tarpeeksi varhaisessa vaiheessa, esimerkiksi resurssien niukkuuden vuoksi. Muutama yksittäinen vastaaja oli tuonut esille omat taidot ja osaamisen aukot. Yhteistyön merkitystä korostettiin vastauksissa, ja osa vastaajista kokikin tiedonkulussa eri ammattilaisten välillä puutteita. Joissain haastatteluissa nousi esille myös resurssipula ja kiire, esimerkiksi yhteistyötä sosiaalitoimen kanssa hankaloittaa se, ettei sosiaalityöntekijöihin saa yhteyttä. (Roine 2010, 41–42.)

Lähes kaikki haastateltavat kaipasivat lisää työvälineitä vanhempiensa päihteidenkäytöstä kärsivien lasten kohtaamiseen ja auttamiseen. ”Vaikka useampikin haastatelluista ammattilaisista kertoi käyneensä huolen puheeksiottoa käsittelevässä koulutuksessa, sekä lasten että vanhempien kohtaamiseen koettiin tarvittavan lisää tukea ja tietoa” (Roine 2010, 43).

Mira Roineen artikkelin yhteenvedossa palataan ongelmien varhaisen havaitsemisen ja puheeksioton tärkeyteen. Haastatellut ammattilaiset olivat vastauksissaan usein kuitenkin kertoneet pitkittäneensä puheeksiottoa. Varsinkin pel-

kän epäilyksen takia puheeksiottoa pidettiin hankalana ja ammattilaiset vastasivat haluavansa olla varmoja ennen kuin ottavat huolen puheeksi. Roine kuitenkin yhteenvedossaan toteaa, että niin sanottu varman päälle pelaaminen veittää varhaisen puuttumisen toteutumisen. Lisäksi yhteenvedon lopussa painotetaan koulumaailman tärkeyttä ongelman varhaisessa tunnistamisessa, onhan koulu lapselle tuttu ja tärkeä ympäristö, jossa avun hakeminen saattaa lapsesta olla luontevaa. (Roine 2010, 45.)

3.6.2 YAD:n ehkäisevän työn alueellinen malli

YAD Youth Against Drugs ry on laatinut 2000-luvun alussa ehkäisevän työn alueellisen mallin. Malli on varhaisen puuttumisen menetelmä ja sen toiminta-ajatuksena on parantaa lasten hyvinvointia puuttamalla sitä uhkaaviin tekijöihin mahdollisimman varhaisessa vaiheessa. Mallin tavoitteena on tavoittaa sosiaalista vahvistamista kaipaavia lapsia sekä lapsia joiden kaveritaidoissa on kehittämisen varaa ja ohjata heitä tarvittavien palveluiden piiriin, muun muassa erilaisiin vapaa-ajantoimintoihin. Lisäksi mallissa pyritään saamaan alueen lasten kanssa toimivat tahot tekemään yhteistyötä, jotta alueelle saataisiin riittävän kattavat harrastusmahdollisuudet. Mallin toiminnasta kunnissa vastaavat paikkakunnan omat työntekijät; koulu, sosiaalitoimi, nuorisotoimi ja seurakunta ja mukana avainryhmässä voi olla muitakin lasten kanssa paikkakunnalla työskenteleviä tahoja. (Bouhlal, Heinonen & Sulaoja 2006, 25.)

Ehkäisevän työn alueellisessa mallissa etsitään vastauksia muun muassa siihen, miten sosiaalisia taitoja tarvitsevat lapset tunnistetaan ja ohjataan palveluiden piiriin, mukaan vapaa-aikatoimintaan ja mikä merkitys säännöllisillä ja pitkäkestoisilla vapaa-ajantoiminnoilla on sosiaalisia taitoja tarvitseville lapsille. Tärkeänä pidetään myös sitä, kuinka onnistutaan innostamaan vanhemmat ja lapset toimimaan ja harrastamaan yhdessä. Mallilla halutaan vastauksia siihen, miten verkostotyön menetelmin saadaan enemmän resursseja lasten asuinalueille ja miten verkostotyön avulla tehdään laadukasta ehkäisevää työtä tai mitä hyötyä viranomaisten ja kolmannen sektorin toimijoiden välisestä yhteistyöstä voi parhaimmillaan olla. (YAD n.d.)

Malli jakautuu kolmeen erilaiseen vaiheeseen, joista ensimmäisessä luokanopettajat ja luokanvalvojat kartoittavat lasten sosiaalisia taitoja. Opettajat merkitsevät lomakkeeseen koulun nimen, luokkatason, tukea tarvitsevien lasten määrän, sekä nimet ja luokan oppilasmäärän. Tiedot oppilaista jäävät vain oppilashuoltoryhmän tietoon, mutta yksilöintitiedon kerääminen on tärkeää, jotta palveluiden piiriin osataan ohjata oikeat lapset. Ensimmäisessä vaiheessa opettaja tekee myös sosiaalisten taitojen kartoituksen ja oppilaat voivat täyttää niin sanotun itsearviointilomakkeen, jossa lapsi arvioi omia kaveritaitojaan sekä omaa tilannettaan. Lisäksi opettajat teettävät ensimmäisen vaiheen myötä lapsille harrastekyselyn, josta selviää millaisia säännöllisiä harrastuksia heillä on, millaiset harrastukset kiinnostaisivat, tai jos lapsi ei harrasta mitään,

niin syitä siihenkin selvitetään. Näitä saatuja tuloksia hyödynnetään toisessa vaiheessa. (YAD n.d.)

Toisessa vaiheessa tarkastellaan kohderyhmän ja palvelujärjestelmän kohtaamista. Oppilashuoltoryhmä tarkastelee kaikkia tuloksia ja jakaa niiden perusteella lapset kohderyhmiin. Ensisijaiseen kohderyhmään kuuluvat lapset, joilla ei ole mitään harrastusta ja heidän sosiaalisissa taidoissaan on puutteita. Toissijaiseen ryhmään kuuluvat lapset, joiden sosiaalisissa taidoissa on tuen tarvetta, mutta heillä saattaa olla joku harrastus. Kohderyhmien ulkopuolelle jäävät lapset, joiden kaverisuhteet ovat kunnossa, mutta heillä ei ole harrastuksia. Mallissa harrastustoimintaa pidetään välineenä kaveritaitojen kehittämisenä, ei itseisarvona. (YAD n.d.)

Kolmannessa vaiheessa on aluekohtaisen strategian luominen ja silloin kootaan yhteen kerätty tieto ja pyritään vastaamaan nousseisiin tarpeisiin. Jokaiselle tukea tarvitsevalle lapselle pyritään löytämään olemassa olevista seuroista tai yhdistyksistä harrastuspaikka, jossa hän saa tukea sosiaaliin taitoihinsa. Joskus on myös tarkoituksenmukaista luoda uusi ryhmä ilmenneiden tarpeiden mukaisesti. (Bouhlal ym. 2006, 25–26.)

3.6.3 Huolen puheeksiotto -koulutusten vaikutus Hyvinkään varhaiskasvatushenkilöstön työtapoihin

Siivosen ja Vuorisen 2009 Laurea-ammattikorkeakouluun valmistuneen opinnäytetyön tarkoituksena oli selvittää, miten Huolen puheeksiotto- koulutus vaikuttaa Hyvinkään päiväkotien kasvatushenkilöstön työtapoihin. Opinnäytetyössä on kartoitettu lisäksi käytettävää välineistöä sekä varhaiskasvatushenkilöstön mahdollista lisäkoulutuksen tarvetta huolen puheeksioton tueksi.

Tutkimustuloksista kävi ilmi, että koulutuksilla oli merkittävä vaikutus kasvattajien työtapoihin ja kasvattajien herkkyyys havaita lapsen tuen tarvetta on lisääntynyt kohtalaisesti sekä huolen puheeksioton kynnys on madaltunut huomattavasti. Lisäksi 2/3 vastaajista koki tarvitsevansa enemmän koulutusta. (Siivonen & Vuorinen 2009)

4 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS

4.1 Tutkimustehtävä ja tutkimuskysymykset

Tutkimustehtäväni oli kartoittaa, tarvitaanko Janakkalan kuntaan menetelmiä huolen puheeksiottoon ja lisäksi tehdä pohjatyötä, jotta saamme tarvittaessa luotua Janakkalan kuntaan huolen varhaisen puheeksioton avuksi työkalun, joka on helposti muokattavissa erilaisiin toimipisteisiin.

Tutkimuskysymykseni olivat:

1. Millaisia kokemuksia lasten ja nuorten parissa työskentelevillä on huolen varhaisesta puheeksiotosta?
2. Millaisia mahdollisuuksia ja uhkia työntekijät aiheen tiimoilta näkevät?

4.2 Tutkimuksen aloittaminen

Janakkalan kunnalta yhteistyökumppanikseni valikoitui sivistystoimesta opetustoimen kehittämisspäällikkö Jaana Koski, joka toimi kyselyn suunnitteluajankohtana oman toimensa ohella myös vs. sivistystoimenjohtajana. Jaana Koskelta hain tutkimusluvan opinnäytetyötäni varten.

Tutkimukseni kohderyhmäksi valikoitui lähes koko lasten ja nuorten kanssa työskentelevien henkilöstö Janakkalan kunnasta. Halusin mahdollisimman laajan otoksen kohderyhmästä, ja koska ajankohta oli loman läheisyyden vuoksi haastava, kysely lähetettiin sähköpostin linkkinä koko varhaiskasvatuksen ja opetustoimen kasvatus- ja opetustyöstä vastaavalle henkilöstölle. Aineiston koko on hyvä, jos siitä saadaan tarvittava tieto ilman, että on kerätty turhan paljon materiaalia. ”Joskus kerätään vuoren kokoisia aineistoja, joista saadaan käsitellyksi hiiren kokoinen tulos”. Pitää välttää myös sitä, että materiaali jää liian kapeaksi, jolloin siitä ei saa tarvittavaa tietoa. (Nummenmaa, Konttinen, Kuusinen & Leskinen 1997, 21.)

4.3 Tutkimuksen vaiheet

Ennen tutkimuksen ensimmäistä vaihetta tapasin Janakkalan kunnan opetustoimen kehittämisspäällikkö Jaana Kosken. Hänen kanssaan arvioin laatimiani kysymyksiä ja sitä vastaavatko kyselyyn mahdollisesti saatavat vastaukset kunnan tarpeisiin. Kesäkuun alussa sain kyselyn auki Digium tiedonkeruu- ja raportointiohjelmaan, jossa kysely oli avoimena kaksi viikkoa.

Tutkimukseni toiseen vaiheeseen, yhteiseen keskustelutilaisuuteen, löysimme yhteisen ajan vasta lokakuussa 2011 johtuen kesälomista sekä syksyn kiireistä. Yhteisessä keskustelutilaisuudessa oli lisäksi paikalla opetustoimen kehittämisspäällikkö, oppilaanohjaaja, erityisopettaja, kuraattori sekä varhaiskasvatuksen puolelta kunnan huolen puheeksioton kouluttajat. Keskustelutilaisuuden aikana kerroin keskeisiä tuloksia kyselystäni ja kävimme vilkasta keskustelua vastauksista ja ilmiöistä niiden takana.

Aineistotyöskentelyn viimeisenä vaiheena oli tavata eri toimipisteiden työntekijöitä. Varhaiskasvatuksen henkilöstön kanssa keskustelin huolen puheeksioton koulutuksesta sekä kasvatuskumppanuudesta. Yhteiskoulun henkilöstön kanssa laadittiin konkreettista Janakkalan opetustoimen mallia huolen puheeksiottoon.

4.4 Aineiston hankintamenetelmät

Keräsin tutkimuksen pohjatiedot käyttämällä internetin Digium-kyselyä. Lomakkeen kysymykset muodostuivat tutkimuskysymysten pohjalta. Kysely lähetettiin kesäkuussa 2011 kohderyhmän jäsenille sähköisesti. Kyselylomakkeen avulla sain ne tiedot, joita tarvitsin seuraavan vaiheen toteuttamiseen.

Tutkimukseeni soveltuivat parhaiten kvalitatiiviset tutkimusmenetelmät, koska tutkimuksesta saatava tieto oli sanallista ja kyselyssä esitettiin kohderyhmälle myös useita avoimia kysymyksiä (Metsämuuronen 2006, 88). Toisaalta kvalitatiivisista menetelmistä myös toimintatutkimus oli lähellä tutkimustani. Toimintatutkimuksessa tutkimuksen kohteena on sosiaalinen käytäntö, joka on altis muutoksille ja kun tarkoituksena on löytää ongelmaan ratkaisu tai kun halutaan tuoda työskentelyyn uusia näkökulmia.

Yleensä kyseessä on koko työyhteisön muutosprosessi, jolloin tarvitaan kaikkien työyhteisön jäsenten sitoutumista projektiin. Määritelmän mukaan toimintatutkimus on tilanteeseen sidottua, yleensä yhteistyötä vaativaa, osallistuvaa ja itseään tarkkailevaa. (Metsämuuronen 2006, 102, 103.) Edellä olevaan asiaan voisi lisätä Vilkan (2005, 98) ajatuksen siitä, että laadullisilla tutkimusmenetelmillä tehdyillä tutkimuksilla ei ole tarkoituksena löytää totuutta tutkittavasta asiasta, vaan tutkimisen aikana muodostuneiden tulkintojen avulla huomata asioista uusia puolia.

4.5 Tutkimusaineiston käsittely ja analyysimenetelmät

Ennen analysointia halusin tutkimusaineiston käsittelyyn mukaan kyselyyn vastanneita henkilöitä Janakkalan kunnasta. Tämä sen vuoksi, että kyselyn pohjalta halutaan luoda kuntaan malli huolen puheeksiottoon ja todennäköisesti mallia on helpompi luoda niiden ihmisten kanssa, jotka mallia tulevat työssään käyttämään ja se on helpompi juurruttaa perustyöhön, jos mallin luojat ovat tehneet mallia itselleen. Lokakuun alussa kokoontui ryhmä kyselyyn vastanneita kunnan toimijoita, joilla on paljon koulutusta ja kokemusta huolen puheeksiotosta ja jotka ovat työnsä puolesta keskeisessä asemassa luodesamme kuntaan lasten ja nuorten kanssa toimiville ammattilaisille yhteistä mallia huolen puheeksiottoon.

Aineiston analyysimenetelmänä oli teemoittelu. Teemoittelumenetelmässä saatuja vastauksia peilataan tutkimustehtävään sekä tutkimuskysymyksiin. Tutkimuskysymykseni olivat: millaisia kokemuksia lasten ja nuorten parissa työskentelevillä on huolen varhaisesta puheeksiotosta ja millaisia mahdollisuuksia ja uhkia työntekijät aiheen tiimoilta näkevät.

Teemoittelussa saatu aineisto on tarkoitus pilkkoa osiin niin, että laadullisesta aineistosta voidaan helposti poimia tietyt asiat erilaisiin aihepiireihin. Asioiden merkitseminen voi tapahtua esimerkiksi numero-, kirjain- tai värikoodeilla. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 93.)

Saamastani aineistosta poimin vastauksia liittyen työntekijöiden kokemuksiin huolen puheeksiotosta ja käytettävissä olevista malleista. Vastauksista on poimittu myös heidän kokemiaan mahdollisuuksia ja uhkia, joita he näkivät huolen puheeksiottoon liittyen. Lisäksi aineistosta on avattu sellaisia taustatietoja, jotka ovat yhteydessä esimerkiksi siihen kenen kanssa huolta otetaan puheeksi tai millaisista asioista huoli on herännyt.

4.6 Tutkimuksen luotettavuus ja eettisyys

Tutkimuksen luotettavuutta arvioidaan usein kahden eri käsitteen avulla. Ensimmäinen käsite on validiteetti ja sillä tarkoitetaan tutkimuskohteen ja tutkimusmenetelmän yhteensopivuutta, eli sitä miten menetelmä sopii juuri sen ilmiön tarkasteluun josta halutaan lisätä tietoa. Toinen käsite on reliabiliteetti ja sillä tarkoitetaan toistettavuutta, ja sen avulla pystytään tarkastelemaan ilmiön tai asian pysyvyyttä ja alttiutta satunnaisvaihteluille. Validiteetti ja reliabiliteetti soveltuvat huonosti laadulliseen tutkimukseen ja ne soveltuvatkin hyvin vain määrällisen osuuden taustaksi. Sen sijaan Heikkinen, Rovio ja Syrjälä ehdottavat teoksessaan Toiminnasta tietoon Steinar Kvalen ajatusten pohjalta viittä periaatetta toimintatutkimuksen arvioimiseksi. Nämä viisi teemaa ovat historiallinen jatkuvuus, reflektiivisyys, dialektisuus, toimivuus ja havahduttavuus. (Heikkinen, Rovio & Syrjälä 2006, 147–149.)

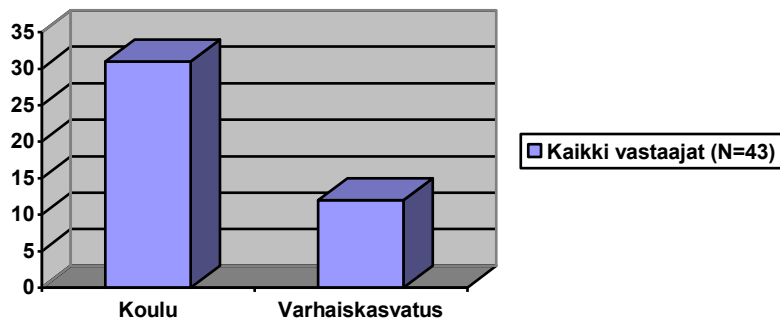
Eettisyys seuraa opinnäytetyöprosessissa alusta lähtien mukana. Aluksi tulee pohtia, kenelle työtä tekee ja miksi. Millaiset tarkoitukset työn tekemisellä on. Tärkeää on, että tutkimukseen osallistuville kerrotaan mihin tutkimustuloksia käytetään ja ketkä voivat nähdä tutkimustulokset. (Vilka 2005, 34.) Tässä tapauksessa kyselyyn osallistuville kerrottiin ennen vastaamista, että Janakkalan kunnasta kootaan ryhmä varhaiskasvatuksen sekä opetustoimen henkilöstöä tutustumaan vastauksiin ja jokaiselle annettiin mahdollisuus osallistua halunsa mukaan myös jatkotyöskentelyyn. Aiheen valintaan vaikutti oma ammattini ja se, että työssäni näen nuoria, joiden elämäntilanne saattaisi olla parempi, jos he olisivat saaneet aiemmin apua.

Hanna Vilka (2005, 35) muistuttaa kirjassaan Tutki ja kehitä, että tutkimusaineiston säilyttämisen kohdalla tulee ottaa huomioon, että tutkimus ja tutkimusaineisto eivät ole toisistaan erillisiä ja voikin olla tarkoituksenmukaista arkistoida ne yhdessä. Esimerkiksi tämän tutkimuksen aineistoa voidaan käyttää sivistystoimen kehittämiseen tai hyödyksi myöhemmissä tutkimuksissa.

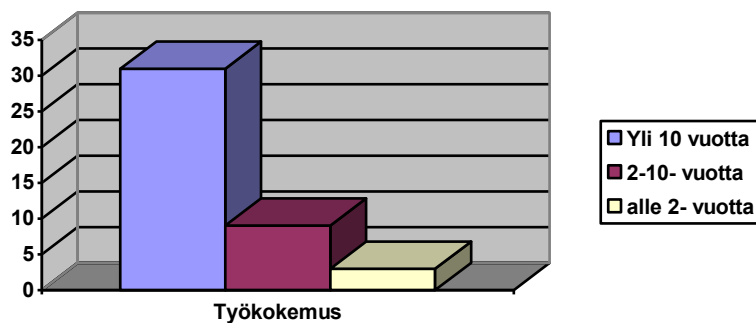
Haastattelut tehtiin internetin Digium-kyselyllä ja tulosteista ei ilmennyt yksittäisten vastaajien henkilöllisyys. Niin ikään vastaajan työpistettä ei pystynyt päättämään, eikä se tulosten kannalta oli ollut merkittävääkään.

4.7 Kohderyhmän kuvaus

Vastaajia oli yhteensä 43, joista 31 oli koulun edustajia ja 12 varhaiskasvatuksen edustajia. Tämä on havainnollistettu kuviossa 2. Pikkukouluilta tuli 9 vastausta ja yli 200 oppilaan kouluista 22 vastausta. Kuvioista 3 ilmenee, että vastaajista 72 prosentilla oli yli 10 vuoden työkokemus ja alle kahden vuoden työkokemus oli alle seitsemällä prosentilla vastanneista.

Kuvio 2 Kyselyyn vastanneiden työpaikka

Kuvio 3 Kyselyyn vastanneiden henkilöiden työkokemus kalenterivuotina

Kysymykseen, onko sinulla koulutusta huolen puheeksiottoon, vastaajista 16 kertoi saaneensa koulutusta. Vastaajien saamat koulutukset voidaan jakaa vastausten perusteella kahteen kategoriiaan. Ensimmäisessä kategoriassa on muun muassa oppilashuollon toimintaa koskevia koulutuksia, opetushallituksen järjestämää koulutusta sekä ammatillista koulutusta. Toisen ryhmän muodostavat kasvatuskumppanuuskoulutuksen, huolen puheeksioton koulutuksen, huolen puheeksioton kouluttajakoulutuksen ja varpukoulutuksen saaneet henkilöt.

Ei ja on. Eli lukuisia kursseja ja koulutuspäiviä huolen puheeksiotosta. Huolten vyöhykkeet ensimmäisen kerran esille joskus 1900-luvun puolivälissä.

5 TULOKSET

Seuraavalla sivulla olevasta teemoittelukaaviosta (kuvio 4) ilmenee aineiston pohjalta syntyneet teemat. Ensimmäisestä kategoriasta ilmenee onko työpaikoilla malleja huolen puheeksiottoon, toisessa kategoriassa on eriteltyä jatkotoimia, kolmannessa kategoriassa aiheita, joista puheeksiottoja on tehty, neljännessä kategoriassa on lajiteltuna niitä tahoja, joiden kanssa huolta on otettu puheeksi ja kahdessa viimeisessä kategoriassa kerrotaan uhkista sekä mahdollisuuksista.

Malli	Jatkotoimet	Puheeksioton aiheet	Kenen kanssa huolta otetaan puheeksi	Uhat	Mahdollisuudet
työpisteessä on malli käytössä	ohjaus eteenpäin palveluverkostossa	haasteet koulunkäynnissä	perheen, josta huoli on noussut	palveluiden vähyys	moniammatillisuus
malli osittain käytössä	keskustelut eri ammattilaisten kanssa	häiriökäyttäytyminen	oman työyhteisön jäsenen	työntekijöiden vähyys	yhteisen mallin luominen
työpisteessä ei ole käytössä mallia	työpisteen mallin ja tilanteen mukaisesti	huoli lapsen tai nuoren terveydentilasta	yhteistyökumppanin kanssa	seuran puute	
		haasteet lapsen tai nuoren kotiloissa			
		muun tuentarpeen ilmoitus			

Kuvio 4 Teemoittelukaavio

5.1 Työpisteiden käytössä olevat mallit huolen puheeksiottoon

43 vastaajasta 26 kertoo, että heidän työpaikallaan ei ole mallia huolen puheeksiottoon ja vastaavasti 17 vastaajaa kokee sellaisen olevan käytössä työpaikallaan. Nämä 17 henkilöä, joiden työpaikalla huolen puheeksioton malli on käytössä, voidaan jakaa jatkokysymyksen vastausten perusteella kahteen

ryhmään. Jatkokysymys kuului, onko se mielestäsi toimiva ja ensimmäinen ryhmä koostuu 11 henkilöstä, jotka vastasivat että malli toimii. Sitä pidettiin toimivana, koska malli on joustava ja se sisältää selkeät toimintaohjeet.

Yhdestä vastauksesta ilmeni myös, että niin pitkälle kuin koulu voi asioille joutain tehdä, asioille tehdään jotain. Lisäksi vastauksista kävi selväksi, että vanhempien kanssa keskustellaan mahdollisimman varhaisessa vaiheessa ennen ongelmien kasaantumista. Yhteistyö vanhempien kanssa on tiivistä ja kaikki osapuolet pyritään ottamaan huomioon. Vastauksista ilmeni myös, että malli toimii jos erityislastentarhanopettaja on tavoitettavissa.

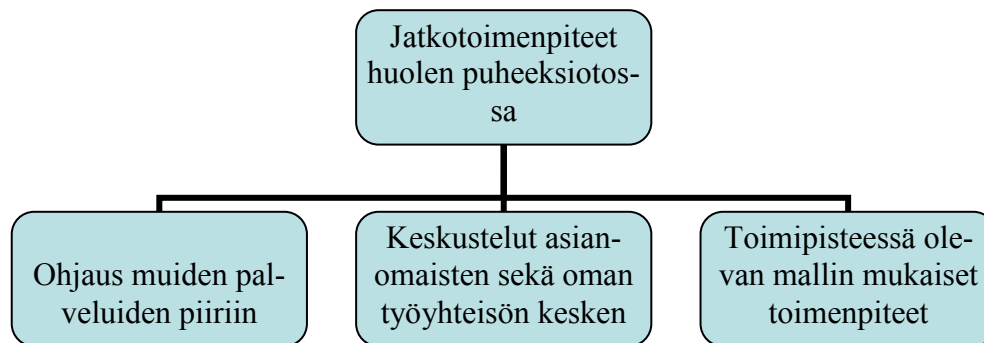
Toiseen ryhmään kuuluu yhdeksän henkilöä, joiden mielestä työpaikalla käytössä oleva malli toimii osittain. Yhtenä ongelmana mallin käytön suhteen nähtiin se, että ihmisillä on erilainen sietokynnys, eli se missä vaiheessa huoli herää, vaihtelee suuresti. Jonkun vastaajan mukaan lomakkeita kyllä täytetään, mutta asiat eivät siitä etene, koska esimerkiksi koulupsykologille pääsy on hankalaa, vastaajan mukaan koulupsykologi on ylityöllistetty ja lapset joutuvat odottamaan pitkään asian etenemistä.

Yksi vastaaja toivoi selkeämpiä ohjeistuksia siitä, milloin huoleen reagoidaan ja miten. Esiin nostettiin myös se, että huolen puheeksiotto ei saisi riippua resursseista ja siitä onko huolen havainneella henkilöllä aikaa hoitaa asiaa. Lisäksi todettiin, että mallia pitäisi voida soveltaa tarvittaessa. Yhdessä vastauksessa pohdittiin, että lomake huolen puheeksioton avuksi saattaisi tukea työntekijän varmuutta huolen puheeksiottotilanteissa. Yksi vastaaja toivoi lisää selkeyttä mallin käyttöön, koska tällä hetkellä mallia hyödynnetään vain osittain.

17 työntekijää vastasi, että työpaikalla on malli huolen puheeksiottoon ja näistä vastaajista 11 vastasi mallin olevan toimiva ja yhdeksän vastaajan mielestä malli toimii osittain. Tämän perusteella voi päätellä, että tietokoneohjelma on sallinut vastaamisen molempiin kohtiin, mallin olevan toimiva ja toimivan osittain.

5.2 Malliin sisältyvät jatkotoimenpiteet

Kysymykseen, millaisia jatkotoimenpiteitä malliin sisältyy, vastasi 13 henkilöä. Vastaajat voidaan jakaa vastausten perusteella kolmeen kategoriaan (kuvio 5). Yhdessä kategoriassa keskeisenä jatkotoimenpiteenä pidettiin ohjausta eri toimijoiden luokse. Näitä toimijoita olivat esimerkiksi psykologi, lääkäri tai sosiaalitoimen työntekijä. Yhdessä vastauksessa kerrottiin, että perhe ohjataan varhaiskasvatuksen ulkopuolisten tukitoimien piiriin, joko kunnan omiin tai kunnan ulkopuolisiin palveluihin ja näiden palveluntuottajien kanssa tehdään yhteistyötä perheen rinnalla.

Kuvio 5 Mallien sisältämät jatkotoimenpiteet huolen puheeksiotossa

Toisessa kategoriassa painotettiin keskustelua muiden asiaan liittyvien henkilöiden kanssa. Tärkeinä keskustelukumppaneina pidettiin lapsen tai nuoren vanhempia, omaa työparia, nuoren luokanvalvojaa, oppilashuollon edustajaa tai kiertävää lastentarhanopettajaa. Kaksi henkilöä mainitsi myös seurannan olevan tärkeän jatkotoimenpide huolen puheeksioton jälkeen. Yhdestä vastauksesta ilmeni myös, että jatkotoimet riippuvat myös siitä, kenelle oppilashuoltoryhmän jäsenelle huolensa kertoo. Tämän valinnan perusteella vastauksen mukaan joskus tapahtuu jotain, mutta toisaalta joskus ei tapahdu mitään.

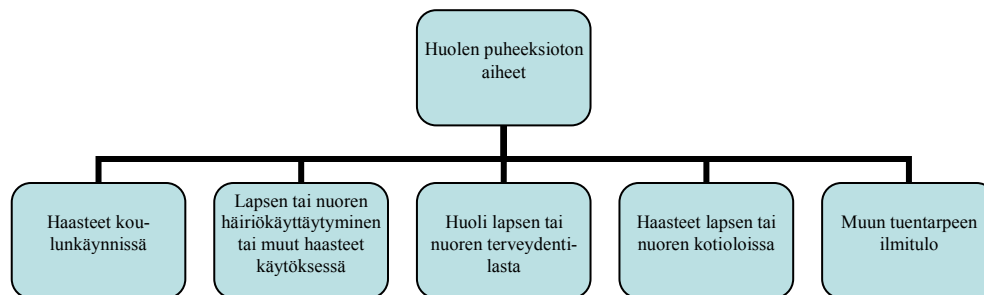
Keskustelut vanhempien kanssa, oppilashuoltoryhmän tapaamiset sopivassa kokoonpanossa.

Jatkotoimenpiteet määräytyvät asiakkaan tilanteesta käsin. Varhaiskasvatuksen kentällä huolet ovat hyvin moninaisia. Yhteistyö lastensuojelun kanssa on tärkeää ja siihen kaivataan edelleen paljon rohkeutta ja matalamman kynnyksen puuttumisen mahdollisuutta, sillä edelleen asioihin puututaan usein aivan liian myöhään.

Kolmanteen kategoriaan kuuluvat erilaiset mallit jatkotoimenpiteistä. Vastauksista käy muun muassa ilmi, että jossain päiväkodissa kunnassamme on olemassa pilottiryhmä asian tiimoilta.

5.3 Puheeksioton aiheet

Kysyin myös, millaisista asioista huoli on noussut. Tähänkin kysymykseen vastauksia tuli paljon. Vastaukset voidaan jakaa viiteen teemaan (kuvio 6), jotka ovat koulunkäyntiin liittyvät ongelmat, käyttäytymisen haasteet, kehittymiseen liittyvät haasteet, kotioloihin liittyvät ongelmat, sekä muun tuen tarpeen huomaaminen.

Kuvio 6 Huolen puheeksioton aiheet

Ensimmäisessä kategoriassa painottuivat koulunkäyntiin liittyvät ongelmat. Huolta olivat aiheuttaneet poissaolojen kertyminen, jatkuvat oppitunneilta myöhästymiset, koulumenestyksen romahtaminen, koulumotivaation heikkeneminen, oppimisvaikeudet, keskittymisongelmat, erilaiset haasteet oppimisessa, se että oppilaalla on toistuvasti opiskeluvälineet hukassa tai läksyt tekemättä, tarkkaavaisuus- ja keskittymisongelmat tai se, että yleisesti ottaen koulu ei suju. Lisäksi huolta on aiheuttanut lukion keskeyttämiseen liittyvät signaalit.

Lapsen koulumotivaation heikkeneminen, lapsen itkuisuus ja jatkuva väsymys, oppimisvaikeudet, jatkuvat myöhästelyt, keskittymisongelmat.

Koulumenestys heikkenee (usein ensimmäisiä). Poissaolot lisääntyvät (yleensä näennäinen syy, huoltajien hyväksyntä). Luvattomat poissaolot (huoltajat menettäneet tilanteen hallinnan). Levoton ja/tai aggressiivinen käyttäytyminen (masennus). Syrjäytyminen, ei ole kavereita. Alkoholi ja muut päihteet (myös tupakka). Psykkiset ongelmat. Ehkä vakavimpana itsetuhoisen käyttäytyminen (tai sillä uhkaaminen).

Toisessa kategoriassa erottuvat lapsen ja nuoren käyttäytymiseen liittyvät asiat. Huoli on noussut jos esimerkiksi lapsella tai nuorella on ilmennyt ahdistuneisuutta, aggressioita, levottomuutta, itkuisuutta, alakuloisuutta tai arkuutta. Moni vastaaja oli maininnut myös väkivaltaisen käytöksen tai kiusaamiseen liittyvät asiat. Huolta aiheutti myös lasten sekä nuorten rajattomuus, holtittomuus ja hetkessä eläminen. Myös se, että lapsi tai nuori ei ymmärrä tekojen seurauksia on lisääntynyt. Huoli ammattilaisten keskuudessa on herännyt myös lapsen huolestuttavista puheista, esimerkiksi jos lapsen tai nuoren puheet ovat kuolemakeskeisiä, seksuaalisia tai itsetuhoisia. Myös lasten seksileikit, syrjäytymiseen johtava käyttäytyminen, yksinolo, se että lapsella ei ole kavereita, on aiheuttanut vastaajissa huolta.

Lapsi käyttäytyy aggressiivisesti... Kehityksessä huomattavia häiriöitä, viivästystä. Lapsi kertoo huolestuttavia asioita kotioloista (vaikein ottaa puheeksi). Lapsi aamusta päiväkodissa

vanhempien vapaapäivinä hoidossa. Lastensuojelullisissa asioissa. Alkoholi perheessä. Vanhempien jaksaminen.

Kolmannessa kategoriassa on nostettu esiin ammattilaisten kokema huoli lapsen tai nuoren terveyteen sekä kehitykseen liittyvistä asioista. Huoli on voinut nousta esimerkiksi lapsen tai nuoren jatkuvasta väsymyksestä tai fyysisestä tai psyykkisestä terveydentilasta. Joskus terveydellisen hoidon laiminlyönti on täytynyt nostaa esiin huoltajien tai muiden ammattilaisten kanssa. Joskus huoli on voinut nousta motoriikan tai puheen kehityksen ongelmista. Puheeksi on otettu myös, jos on huomattu, että lapsen fyysisessä tai psyykkisessä kehityksessä on tuen tarvetta.

Lapsen perushoito riittämätön, lapsen fyysisessä tai psyykkisessä kehityksessä tuen tarvetta, lapsen kasvatuksessa ristiriitaisuutta, lapsen käytöksessä ongelmaa.

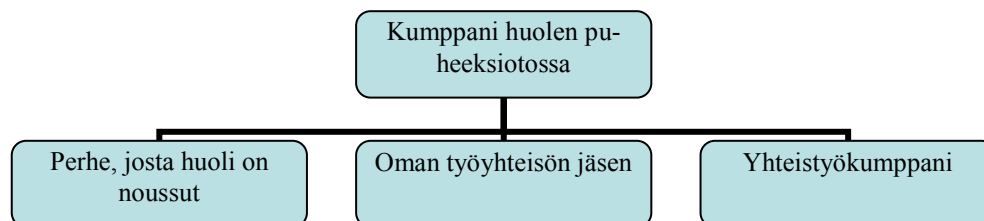
Neljänteen kategoriaan kuuluvat haasteet kotioloissa. Nämä ovat myös aiheuttaneet ammattilaisille paljon huolenaiheita. Tuntuu, että vanhemmuus on hukkassa ja vanhemmat ovat väsyneitä, aina huoltajiin ei saa edes yhteyttä. Joskus perheen tilanne saattaa olla haastava esimerkiksi avioeron takia ja siksi kasvatuksessa saattaa olla ristiriitaisuuksia tai arjen hallinta on epävakaata tai jopa kokonaan kadoksissa. Hoitamattomat asiat voivat olla huolen aiheena, tai sitten huolta aiheuttaa fyysisen huolenpidon puuttuminen kokonaan, jos esimerkiksi lapsi ei lepää, syö tai on epäsiisti. Yhden vastaajan mukaan joskus huolta herättää, jos nuori kertoo asioita, joista vanhemmat eivät tiedä tai tietävät, mutta silti sallivat asioiden tapahtua. Varhaiskasvatuksen puolella lapsi saattaa kertoa huolestuttavia asioita kotioloista, lasta saatetaan esimerkiksi hyväksikäyttää tai kurittaa ruumiillisesti kotona tai sitten huolen saattaa herättää lapsen hoitopäivien pituus tai runsaus.

Perheen avioerotilanne vaikuttaa lapseen koulussakin. Lapsen ”fyysinen huolenpito” (syöminen, siisteys, nukkuminen).

Viidennessä kategoriassa nostetaan esiin muun tuen tarpeen varhainen huomaaminen. Vastanneet ammattilaiset olivat kokeneet huolta muun muassa mielenterveydellisissä asioissa, nuoren päihteiden käyttöön tai niiden käytön epäilyyn liittyvissä asioissa. Joskus pelkkä huumeiden tai väkivallan ihannoiti on saanut työntekijän huolen heräämään. Huoli herää myös, jos lapsen tai nuoren ulkoinen olemus muuttuu huonompaan suuntaan, mutta joskus riittää pelkkä aavistus, että lapsella on mahdollisesti avun tarvetta.

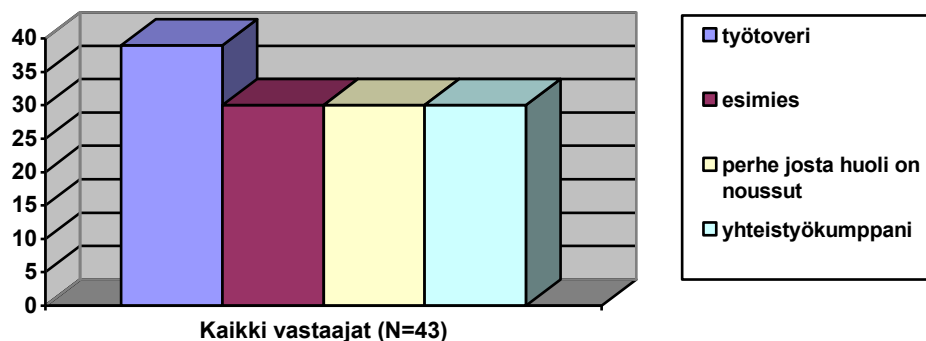
5.4 Yhteinen huoli, eli kenen kanssa huolta on otettu puheeksi

Kysyttäessä, kenen tai minkä yhteistyötahon kanssa otit huolen puheeksi, vastausten kirjo oli jälleen mittava ja selkeitä teemoja (kuvio 7) muodostui kolme: perhe, josta huoli on noussut, oma työyhteisö sekä yhteistyökumppanit.

Kuvio 7 Kenen kanssa huolta otetaan puheeksi

Huolta oli otettu puheeksi oman työyhteisön sisällä muun muassa kouluohjaajan, iltapäiväkerhon vastaavan, opettajien, erityisopettajien, luokanvalvojen, oppilashuoltoryhmän, rehtorin, kiertävän lastentarhanopettajan, kouluterveydenhoitajan sekä kuraattorin kanssa. Työnohjaaja mainittiin myös kysyttäessä kenen kanssa huolta on otettu puheeksi. Kaiken kaikkiaan, kuten kuvio 8 osoittaa, oma työyhteisö ja siellä työtoverit, koettiin luontevimmaksi kumppaniksi ottaa huolta puheeksi.

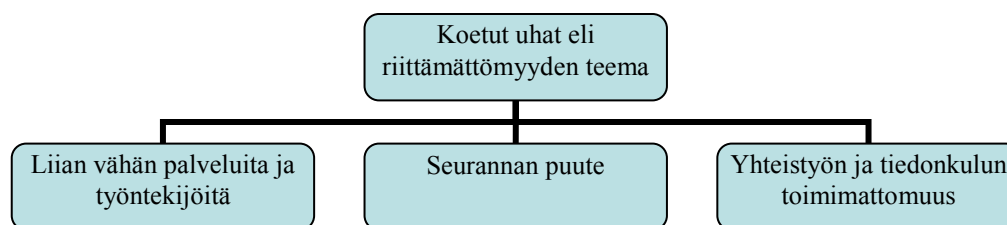
Kuvio 8 Henkilöt joiden kanssa huolta on otettu puheeksi

Toisessa kategoriassa lueteltiin paljon yhteistyökumppaneita. Yhteistyötä oli tehty muun muassa neuvolalääkäriin, lääkäriin, psykologin, nuorisopsykologin, koulupsykologin sekä nuorisopsykiatrian kanssa. Sosiaalitoimen, ehkäisevän perhetyön, nuorisotoimen, poliisin sekä kunnan omien erityistyöntekijöiden kanssa huolta oli myös jaettu. Yksittäisissä vastauksissa mainittiin myös Kantta-Hämeen keskussairaalan yhteistyökumppanit, yksityiset terapeutit, Helsin-

gin ja Uudenmaan sairaanhoitopiirin yhteistyökumppanit sekä Riihimäen perheneuvolan yhteistyökumppanit.

5.5 Vastaajien kokemia uhkia ja mahdollisuuksia palvelupoluilla

Avoimeen kysymykseen, miten kuntasi palvelupolkuja voitaisiin kehittää huolen puheeksioton jatkotoimenpiteissä, tuli paljon vastauksia. Osasta vastauksia kävi ilmi, että kysymys oli muotoiltu huonosti, koska kysymykseen ei osattu vastata tai sitten palvelupolku käsitteenä oli outo, koska muutama vastaus oli pelkkä kysymysmerkki. Näistä saaduista vastauksista erottuu selkeästi uhkien ja mahdollisuuksien teemat, joita voi tarkastella kuvioista 9 ja 10.

Kuvio 9 Koetut uhat palvelupolkuihin liittyen

Ensimmäisessä yläteemassa, riittämättömyyden teemassa, yksi tärkeimmistä huomioista liittyy vastaajien kokemaan uhkaan palvelupolkujen saralla. Selkeänä uhkana koettiin, että kunnassa ei ole tarpeeksi tahoja jonne asiakkaita voisi ohjata. Vastauksista ilmeni, että muun muassa perhepalveluja, mielen-terveyspalveluja, koulupsykologeja sekä perheneuvolan palveluita kaivataan lisää. Myös kiertävien lastentarhanopettajien saatavuudessa oli vastaajien mielestä parannettavaa. Uhaksi koettiin myös se, että henkilöstöä on vähän ja jos joku henkilö on esimerkiksi sairauslomalla, paikka voi olla pitkäänkin täyttämättä.

Muutamassa vastauksessa painotettiin, että palvelupolku on toimiva, jos vain sellaisia henkilöitä on riittävästi joille asiakkaista ohjataan. Eräässä vastauksessa todettiin, että terveydenhuollollisessa polussa alkuvaiheet kouluterveydenhuollon ja koululääkärin kautta toimivat, mutta jatkoon suhteen on epävarmempaa. Saman vastaajan mukaan tämä koskee myös psykiatrisia toimenpiteitä. Näistä kahdesta saadusta vastauksesta kuvastuu tietynlainen turhautuminen henkilökunnan riittämättömyyteen:

Yhteydet toimivat, mutta joskus hitaasti. Taitaa olla ikuisuusky-symys: henkilökuntaa lisää, jotta ns. nimikkohenkilöt pystyisivät auttamaan kouluja nopeammin.

Polku on toimiva, jos vain henkilöitä on riittävästi. Useana kertana, jos polku ei ole toiminut, ei jossain virassa ole ollut tekijää

tai tekijöitä kaiken kaikkiaan on liian vähän suhteessa tuen tarvisijoihin.

Että olisi joitain tahoja jonne ohjata: perhepalveluja, mielenterveyspalveluja

Toinen ryhmä, palveluiden ja työntekijöiden riittämättömyyden ohella, ovat työntekijät, jotka halusivat myös sitä, että varmistettaisiin, että alkaisi toimenpiteitä eikä huoli ei jää vain puheeksi.

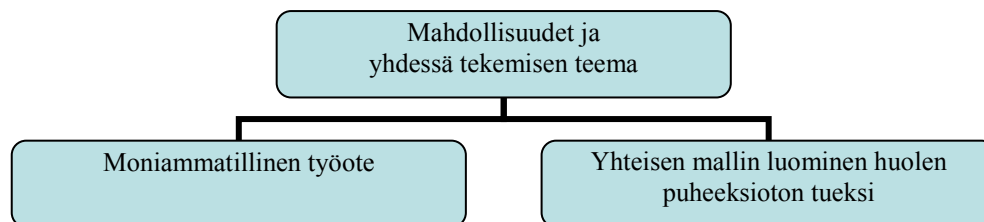
Lisäksi riittämättömyys-teemassa uhkana nähdään yhteistyön ja tiedonkulun toimimattomuus. Vastauksissa todettiin muun muassa, että opetustoimella ja sosiaalitoimella pitäisi olla samat tiedot ja molempien tahojen tulisi tietää, kuinka erilaiset prosessit etenevät. Koulutoimessa tulisi tietää, mitä tapahtuu, kun sosiaalitoimi on saanut tiedon huolesta. Toisaalta samalla koulutoimen pitäisi tietää tarkasti, milloin on tarpeen ottaa yhteys sosiaalitoimeen. Myös sosiaalitoimen, neuvolan ja varhaiskasvatuksen yhteistyötä toivottiin lisättävän.

Avoin toiminta eri toimijoiden kesken. Salassapitoon on kiinnitetty liikaa huomiota.

Yhteistyö lastensuojelun kanssa, yhteistyö neuvolan ja varhaiserytyiskasvatuksen kanssa.

Eräässä vastauksessa pohdittiin auttaisiko, jos lapsen kanssa päivittäin työskentelevät saisivat nopeasti tiedon, jos esimerkiksi lapsen hoitosuhde terapeutin tai muun ammattilaisen kanssa keskeytyy. Lastensuojelun osalta koulu ei pääse tasa-arvoiseksi kumppaniksi lapsen asiassa. Lapsen edun pitäisi olla ensisijainen tavoite. Tärkeintä olisi avoimuus, ja sitä kautta mahdollisimman varhainen puuttuminen. Myös opettaja tulisi ottaa mukaan prosessiin mahdollisimman varhaisessa vaiheessa. Alakoulun ja yläkoulun siirtymävaiheen ongelmien tiedotukseen ja puuttumiseen toivottiin selkeyttä.

Toinen yläteema painottuu yhdessä tekemisen ja mahdollisuuksien puolelle. Tähän kategoriaan kuuluvat yhteisen konkreettisen toimintamallin kannalla olevat vastaajat. Useissa vastauksissa todettiin, että palvelupolkuja tulisi luoda moniammatillisessa ja niistä pitäisi tiedottaa, sekä kouluttaa niiden käyttöön laajasti lasten ja nuorten kanssa työskenteleviä henkilöitä. Joidenkin vastausten mukaan käytäntöjä selkeyttämällä voitaisiin saada tuloksia.

Kuvio 10 Koetut mahdollisuudet palvelupolkuihin liittyen

Saada toimintaa yhteiseksi työkaluksi sekä valmistella vastuuhenkilöiden roolit (kuraattori, lv, kouluterveys jne...)

Vastauksissa kaivattiin selkeää yhteistä kirjallista mallia molemmille yläkouluille niin, että molemmissa kouluissa on sama selkeä toimintamalli koko henkilökunnalle siitä, mistä lähdetään liikenteeseen, kuinka huoli otetaan puheeksi. Mallin tulisi sisältää muun muassa jatkotoimenpiteet sekä selkeä ohjeistus henkilöstölle siitä, milloin huoli on syytä ottaa puheeksi. Yhdestä vastaajasta tuntui, että toisille suuri huoli on toiselle pieni huoli tai ei huoli lainkaan. Vastauksista ilmeni myös, että huolta ei oteta puheeksi kyllin varhaisessa vaiheessa.

Sen tiedän, että yhä enemmän vanhemmuus on kateissa ja tiedän tapauksia, jolloin puuttumista perheen tilanteeseen ei toteuteta vaan vastoin lapsen turvallisuutta tilannetta vain seurataan.

Kirjallisen mallin ja koulutuksen kautta, jotta malli saataisiin elämään myös arjen työssä.

Lisäksi tulisi varmistaa, että malli saataisiin koulutuksen kautta elämään myös arjen työssä. Samankaltaisissa vastauksissa toivottiin sitä, että valmisteltaisiin vastuuhenkilöiden, esimerkiksi kuraattorin, luokanvalvojan tai kouluterveyshuollon roolit koulun sisällä. Lisäksi painotettiin malliin toivottavan seurannan merkitystä. Yhden vastauksen perusteella nykyinen järjestelmä on hyvin lyhytnäköinen, vain oireita hillitsevä, ei ongelmaa poistava. Vastauksissa toivottiin myös koulutusta huolen puheeksiottoon.

5.6 Miten huoli tulee näkyväksi ja kenestä heräävään huoleen puututaan

Kysyttäessä kenen perheenjäsenen kautta huoli on tullut näkyväksi, 17 vastaajaa kokee, että yleisimmin huoli tulee näkyväksi lapsen kautta, mutta osa vastaa sen tulevan näkyväksi myös vanhempien tai sisarusten kautta. Vanhemmat ilmaisevat huolensa esimerkiksi varhaiskasvatussuunnitelmia laadittaessa tai koulujen sähköisen tietojärjestelmä Wilman kautta. Viime aikoina myös isovanhempien rooli tässä asiassa on kasvanut.

Usein nuoren itsensä kautta, mitä vanhempi, sitä useammin - perheenjäsenistä äidit, harvemmin isät - muutama tapaus vuosiensa saatossa, että vanhemmat sisarukset ovat tuoneet huolen esille. Jotenkin tuntuu, että isovanhempien rooli on viime aikoina kasvanut, kun vanhemmuutta ei löydy isästä tai/ja äidistä.

Kysymys, onko sovittu otettavan puheeksi muidenkin perheenjäsenten huoli kuin lapsen, oli haastavampi. Kymmenen vastaajista sanoo, että ei ole sovittu tai että varsinaisesti ei ole sovittu, mutta otetaan kuitenkin puheeksi, jos sillä on vaikutusta esimerkiksi lapsen opetuksen järjestämiseen ja huoltajaa tavattaessa toki kysytään hänen mielipide asioista lapsen suhteen. Yksi vastaajista totesi, että ehdottomasti, jos sillä on vaikutusta lapsen kasvuun, kehitykseen ja hyvinvointiin. Erityisesti mainittiin yksinhuoltajaäidit ja perhe nähtiin myös eräänlaisena pakettina. Muutamissa vastauksissa taustalla näkyi kasvatuskumppanuus ja siihen perustuen vastattiin, että on sovittu otettavan puheeksi muidenkin perheenjäsenten huoli.

Jossain tapauksessa näin on tapahtunut ilman varsinaista sopimusta perheen aloitteesta, esim. perhe itse on sopinut sosiaalityön kanssa, että muutkin asiat käsitellään.

Ehdottomasti, jos se vaikuttaa lapsen (siis meidän asiakkaamme) kasvuun, kehitykseen ja hyvinvointiin.

5.7 Vastuu huolen puheeksiotosta

Kysyttäessä, kenen vastuulla huolen puheeksiotto työpisteissä on, vastaukset olivat moninaisia. Osa vastaajista koki, että vastuu puheeksiotosta on kaikilla, jokaisella työntekijällä, juuri sillä työntekijällä joka huolen kokee.

Koko varhaiskasvatuksen henkilökunnan on tästä vastuu otettava – ammatti velvoittaa.

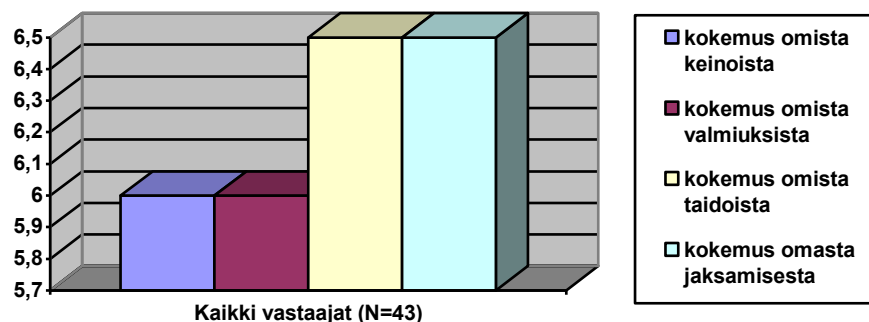
Jokainen kantaa vastuuta omista oppilaistaan, mutta pitää myös silmät auki välitunneilla ja muissa vastaavissa tilanteissa. Jokainen on velvollinen avaamaan keskustelun, kun jokin tai joku huolestuttaa.

Pienet huolet jokaisen työntekijän vastuulla. Isommat huolet puhutaan henkilöstöpalaverissa ja sovitaan ottaako huolen puheeksi ko. lapsen ”vasu-vastaava”, ryhmän päivähoitaja vai esimies.

Osa vastaajista oli kokenut, että vastuu on vain yhdellä henkilöllä. Heidän mielestään vastuu huolen puheeksiotosta on terveydenhoitajalla, opettajalla, rehtorilla, apulaisrehtorilla, kasvatusvastuullisella, koululääkärillä, kuraattorilla tai nuorisopsykiatrilla.

5.8 Kokemukset omista valmiuksista ja jaksamisesta

Vastaajan omia kokemuksia käytettävissä olevista keinoista, valmiuksista ja taidoista kysyttiin vain määrällisenä. Tämä osio ei sisältänyt ensinkään avoimia kysymyksiä. Alla olevasta kaaviosta (kuvio 11) voi tarkastella vastaajien omaa tuntemusta omista valmiuksista ja jaksamisesta. Vastaaja saattoi valita kuhunkin osa-alueeseen arvosanan yhdestä kymmeneen, sen mukaan miten koki omat valmiutensa huolen puheeksioton saralla.

Kuvio 11 Vastaajien kokemus omasta osaamisesta ja jaksamisesta

6 JOHTOPÄÄTÖKSET

Kyselytulosten perusteella voisi päätellä, että Janakkalan kunnassa varhaiskasvatuksen puolella on olemassa hyvät mallit huolen puheeksiottoon, niitä käytetään johdonmukaisesti ja ne toimivat oikein käytettynä. He jotka vastasivat, että heidän toimipisteessään on malli huolen puheeksiottoon, pitivät mallia joko toimivana tai osittain toimivana. Malleja pidettiin toimivana, koska ne ovat joustavia. Voisikin siis ajatella, että malleja on helppo käyttää erilaisissa tilanteissa ja niitä voi muokata tarpeen mukaan.

Muutamissa kysymyksissä joko kysymys on ollut huonosti muotoiltu tai sitten asia on ollut vastaajalle vieras, koska esimerkiksi kysyttäessä jatkotoimista palvelupolkujen suhteen, vastauksena oli useita kysymysmerkkejä ja muutama pohdinta siitä, mitä tarkoittaa palvelupolku. Osa koki asian ihan vieraaksi ja siksi ei kokenut olevansa valmis vastaamaan ennen kuin tuntee asiaa paremmin.

Sosiaalipedagoginen työote näkyy vahvasti Janakkalankin varhaiskasvatuksen arjessa. Kasvatuskumppanuus on mitä enimmäksä määrin sosiaalipedagogista toimintaa lähinnä sen kansalaisnäkökulmasta katsottuna. Sosiaalipedagoginen kansalaisnäkökulma keskittyy yhteisöjen ja koko väestön kasvatukseen ja siinä autetaan ihmistä kasvamaan yhteisön jäseneksi. (Kurki & Nivala 2006, 12.) Janakkalassa kasvatuskumppanuutta ollaan viemässä vahvasti opetustoi-
meen ja uskonkin, että tulevaisuudessa se tulee olemaan kunnassa kaikkien lasten ja nuorten kanssa työskentelevien yhteinen työskentelymalli ja siten li-

sää tuttuutta perheiden ja kasvatushenkilöstön välillä. Dialogisuutta kaivataan ilmeisesti lisää lasten ja nuorten kanssa tehtävään työhön ja kasvatuskumppanuus on varmasti hyvin toimiva tapa lisätä myös dialogisuutta.

Tutkimusaineiston perusteella perusopetukseen, etenkin yläkoulun puolelle, kaivattiin yhtenevää mallia ja ohjetta siihen, millaisia asioita otetaan puheeksi, kuinka kyseisissä asioissa toimitaan ja millaisia palvelupolkuja asioiden hoitamiseksi on käytettävissä. Käydessämme kunnassa läpi kyselyn tuloksia pienen työntekijäryhmän kanssa totesimme, että malli olisi helppo luoda ja se voisi olla yhtenäinen kunnan molemmissa yläkouluissa. Toisella yhteiskoululla keskustellessani asiasta ilmeni, että apulaisrehtori oli luonut aiemmin vastaavan mallin. Käytimme tätä mallia pohjana, kun suunnittelimme uutta yhteneväistä mallia.

Vastausten perusteella kunnassa toivottiin lisäksi huolen puheeksioton koulutusta ja moniammatillisen työotteen lisäämistä kasvatuskumppanuuden sekä varhaisen puuttumisen osalta. Vastauksissa korostettiin yleisestikin moniammatillisen työn tärkeyttä ja sitä, kuinka se vaikuttaa tiedonkulkuun lapsen tai nuoren asioiden hoidossa.

Tiedonsiirto lapsen siirtyessä varhaiskasvatuksesta kouluun ja koulussa edelleen asteelta toiselle toimii vaihtelevasti. Alakoulun ja yläkoulun sekä yläkoulun ja toisen asteen nivelvaiheessa järjestetään tiedonsiirtoon liittyviä palaveriteita, johon osallistuvat opettaja tai luokanvalvoja sekä muita lapsen tai nuoren opetukseen ja koulunkäyntiin keskeisesti liittyviä henkilöitä kouluista. Lähinnä näissä palaverissa siirretään tietoa järjestetyistä erityisistä tukipalveluista.

Lastensuojelulain mukaan viranomaisilla on vastuu perheiden tukemisessa kasvatustyössä, ja viranomaisten tehtävänä on tarjota perheille tarpeellista apua riittävän varhain. Lisäksi työntekijän on tuettava vanhempia tai muita huoltajia lapsen kasvatuksessa ja huolenpidossa järjestämällä tarvittavat palvelut ja tukitoimet. (Lastensuojelulaki 2 §.) Tähän työhön saisimme suurta apua varhaisen puuttumisen ja puheeksioton mallista. Kun huoli havaitaan riittävän varhaisessa vaiheessa, avuksi riittävät yleensä hieman kevyemmät tukitoimet kuin silloin, kun tilanne on päässyt pahenemaan tai jopa kriisiytymään.

Vuoden 2011 alussa voimaan tullut laki etsivästä nuorisotyöstä tuli turvaamaan peruskoulun päättäneitä nuoria. Lain tarkoituksena on pyrkiä varmistamaan, että Suomessa jäisi mahdollisimman vähän nuoria yhteiskunnan ulkopuolelle esimerkiksi opiskelupaikan puuttumisen vuoksi. ”Etsivän nuorisotyön tehtävänä on tavoittaa tuen tarpeessa oleva nuori ja auttaa hänet sellaisten palvelujen ja muun tuen piiriin, joilla edistetään hänen kasvuaan ja itsenäistymistään sekä pääsyään koulutukseen ja työmarkkinoille.” (Nuorisolaki 7 b §). Myös tässä työssä on tärkeää saada tieto nuoren tilanteesta mahdollisimman pian, jotta nuori saadaan pikaisesti eteenpäin palveluverkostossa. Etsivässä nuorisotyössä ohjaus tapahtuu yleensä niin, että etsivää nuorisotyötä

tekevä henkilö kulkee nuoren mukana tarvittaviin toimipaikkoihin, eikä niin että nuorta vain ohjataan paikasta toiseen ja työntekijältä toiselle.

Perusopetuslain uudistuksen tavoitteena on vahvistaa varhaista puuttumista ja ennaltaehkäisyä, ja oppilasta tulisi tukea mahdollisimman varhaisessa vaiheessa, heti tuen tarpeen ilmettyä. Vastausten perusteella voisi ajatella, että huolen puheeksiotossa on vielä parantamisen varaa. Lisäksi voisi olla koulu-yhteisölle hyödyksi, jos heillä olisi käytössään yhtenäiset toimintatavat huolen puheeksiottoon liittyen. Uudistettava opetussuunnitelma ja oppilashuollon käsikirja tulevat varmasti paikkaamaan tätä aukkoa käytänteissä, mutta kuten vastauksista ilmeni, myös koulutukseen tulisi panostaa, jotta malleista ja suunnitelmista tulisi normaalia käytäntöä.

Kaiken kaikkiaan sosiaalinen vahvistaminen, tuttuuden lisääminen sekä moniammatillisen työotteen kehittäminen ovat sellaisia asioita, joilla saavutetaan hyvinvointia laajalla rintamalla. Kaikki edellä mainitut työmuodot ovat myös sekä primaaripreventiota että sekundaaripreventiota, koska edellä mainittujen toimien tavoitteena on vähentää ja ehkäistä ongelmien ilmenemistä koko yhteisössä, ja toteuttaa sellaisia toimia jotka suuntautuvat koko yhteisöön ja lisäksi tarkoituksena on vähentää jo ilmenneiden ongelmien vaikutuksia.

Janakkalassa sosiaaliseen vahvistamiseen on panostettu muun muassa nuorisotoimen sekä seurakunnan nuorisotyö järjestämän seitsemäsluokkalaisten ryhmäytyskokonaisuuden puitteissa. Ryhmäytyksen tarkoituksena on lisätä luokan oppilaiden välistä tuttuutta, jotta jokainen tuntisi olonsa luokassa turvalliseksi. Lisäksi ryhmäytyksen tarkoituksena on auttaa luokanvalvojaa tutustumaan luokkaansa ja sitä kautta madaltaa puuttumisenkin kynnystä tarvittaessa.

Yleisesti ottaen huolen puheeksiotto on parhaimmillaan interventio, jolla tuetaan vanhemmuutta sekä lapsen tai nuoren hyvää ja turvallista kehitystä. Puheeksioton avulla voidaan arvioida millaista tukea perhe tarvitsee. Puheeksiotto ei yleensä vahingoita lasta vaan päinvastoin, se voi auttaa lasta ymmärtämään ja voimaantumaa.

7 POHDINTA

Aihe osoittautui odotettua haastavammaksi johtuen muun muassa eri toimijoiden erilaisista käsityksistä siitä, mitä on huolen varhainen puheeksiotto. Varhaiskasvatuksen henkilöstöllä on paljon koulutusta huolen puheeksiottoon ja heillä on käytössään yhteneväinen välineistö, joka sisältää toimintaohjeita sekä lomakkeita. Varhaiskasvatuksessa pitkään toteutettua kasvatuskumppanuusajatusta ollaan Janakkalassa viemässä peruskoulun puolelle jo viime vuonna alkaneiden koulutusten avulla ja koulutuksia jatketaan edelleen mahdollisuuksien mukaisesti kahden kouluttajan voimin. Lisäksi varhaiskasvatuk-

sella on voimakas tahtotila kehittää matalan kynnyksen palveluita varhaisen puuttumisen tueksi. Syksyllä 2011 kunnassa aloitettiin uudenlainen toiminta, kun ennaltaehkäisevän lastensuojelun sosiaalityöntekijä jalkautuu kunnan päiväkoteihin vanhempien yhteydenottoja varten.

Opinnäytetyöhöni liittyvä kysely lähetettiin kevään viimeisellä kouluviikolla ja vastaajista valtaosa oli opetustoimen puolelta. Se, että sain 43 vastausta niin lähellä kesälomaa, kertoi mielestäni asian tärkeydestä. Mielestäni vastausten paljous kertoi siitä, että he halusivat saada äänensä kuuluviin ja olla muuttamassa tärkeäksi kokemaansa asiaa.

Yksi huomioista, jonka tein vastausten perusteella oli se, että yllättävän monet ammattilaiset kokivat, että heillä ei ole tarpeeksi tahoja, joihin voi ohjata lapsia ja nuoria. Tähänkin ongelmaan saatetaan saada apua siitä, että saamme luotua kuntaan yhtenevän mallin huolen puheeksiottoon. Tällöin nuoren ohjaamiseen koulussa ilmenevien ongelmien osalta on selkeä palvelupolku, jonka kaikki alkumetrit sijaitsevat saman katon alla, omassa koulurakennuksessa. Koen, että varhaisessa vaiheessa havaittu ja puheeksi otettu huoli on helppo hoitaa matalan kynnyksen palveluilla omassa työyhteisössä, ja näin ollen aina ei tarvita raskaita palvelurakenteita nuoren auttamiseksi. Keskeistä olisikin huomioida, ettei aina ole tarpeen ohjata nuorta toiselle ammattilaiselle, vaan pohtia kuinka saisimme autettua lapsia ja nuoria matalan kynnyksen avulla erittäin varhaisessa vaiheessa oman toimipisteen sisällä.

Yleisellä tasolla voisi pohtia, kuinka usein ajatellaan, että joku muu hoitaa ja joku muu tekee ja joku muu kasvattaa. Olemme tätä opinnäytetyön aineistoa työstäessämme päätyneet tulokseen, että tämä ”joku muu” on ylityöllistetty ja jokaisen kasvattajan, esimerkiksi lapsen ja nuoren huoltajien, varhaiskasvatuksen ja koulun tai muun oppilaitoksen ammattilaisen, tulisikin pohtia omaa rooliaan kasvattajana. Lisäksi jokaisen kasvattajan olisi hyvä miettiä omaa osuuttaan huolen puheeksiotossa ja sen jatkotoimissa.

Aloitimme huolen puheeksioton mallin suunnittelun toisen yhteiskoulun rehtorin, oppilaanohjaajan ja kuraattorin kanssa. Päädyimme ottamaan malliin viisi yläkategoriaa, joista luomme koottavassa työryhmässä huolen puheeksioton prosessit. Yläkategorioiksi muodostuivat oppimisvaikeudet, poissaolot, kiusaaminen, häiriökäyttäytyminen sekä muun tuen tarpeen ilmitulo.

Esimerkiksi poissaolojen suhteen prosessi toimii niin, että luokanvalvojan velvollisuuksiin kuuluu seurata oppilasrekisteriä, sähköistä tietojärjestelmä Wilmaa ja sieltä tarkkailla muun muassa poissaoloja. Jo ensimmäisestä luvattomasta poissaolosta luokanvalvoja ottaa yhteyttä nuoren kotiin ja oppilas korvaa poissaolon tekemällä korvaavia tehtäviä koulussa varsinaisen koulutyön ulkopuolisella ajalla.

Jos luvattomat poissaolot jatkuvat, luokanvalvoja vie asian oppilashuoltoryhmään, jossa tilannetta tarkastellaan eri ammattilaisten näkökulmasta ja oppilashuoltoryhmä päättää, kuka ottaa asian hoitaakseen ja oppilashuoltoryhmä

jatkaa tilanteen seuraamista. Huoltajan luvallisiksi kuittaamissa poissaoloissa luokanvalvoja tuo asian oppilashuoltoryhmään, kun oppilas on ollut 20 kertaa pois oppitunnilta, jos syyt vaihtelevat tai syynä on esimerkiksi diagnosoimaton sairaus. Janakkalassa on käytössä 75 minuutin oppitunnit ja 20 oppituntia tarkoittaa käytännössä viikon poissaoloa.

Oppilashuoltoryhmän päätettäväksi jää, kenen vastuulla asia on, mutta esimerkiksi jos poissaolot ovat kertyneet päänsäryn vuoksi, asian ottaa vastuulleen terveydenhoitaja, joka kutsuu oppilaan luokseen ja tiedottaa oppilashuoltoryhmää; onko nuori tavoitettu ja miten asia etenee. Puheeksioton jälkeen oppilaan poissaolojen kertymistä seurataan.

Tunnilta myöhästymisien suhteen luokanvalvoja seuraa luokkansa oppilaiden myöhästymisiä Wilmasta ja antaa oppilaalle viidestä myöhästymisestä jälki-istuntoa tai ohjaa oppilaan läksyparkkiin. Tarkoituksena on saada näiden toimien lisäksi kirjattua malliin, että oppilashuoltoryhmä seuraa Wilmasta luokkakokohtaisia tilastoja poissaoloista ja havaitessaan jollain luokalla ongelmia, selvittää yksittäisten oppilaiden osuuden poissaolojen kertymiseen.

Kaikkiin viiteen kategoriaan luodaan prosessi, kenen vastuulla havainnointi on ja kuinka asia otetaan puheeksi sekä miten asiaa seurataan. Malli on tarkoitettu luoda valitun ryhmän toimesta ja sen jälkeen muokata mallista Janakkalan yhteiskoulujen yhteinen malli, jonka käyttöön henkilöstöä koulutetaan.

Jatkotutkimuksena opinnäytetyölleni voisi olla tutkimus siitä, kuinka lapset ja nuoret kokevat saaneensa apua silloin, kun heidän elämässään on ollut haasteita tai ovatko perheet kokeneet, että heitä ohjataan ammattilaiselta toiselle ja onko se ollut tarkoituksenmukaista. Tutkimuksessa voisi tarkastella esimerkiksi peruskoulun tai toisen asteen oppilaitoksessa opiskelut keskeyttäneen nuoren näkemystä palveluiden piiriin ohjautumisesta tai kunnan käytössä olevista palvelupoluista.

Tärkeintä olisi tutkimuksilla ja erilaisilla toimintamalleilla tähdätä tilaan, jossa lasten ja nuorten toimintakenttään löydetään sellaisia työkaluja, joilla pystytään auttamaan asiakkaita mahdollisimman varhaisessa vaiheessa ja täten tukemaan perheitä heidän kasvatustyössään. Yleisesti ottaen on harmillista, että maassamme tehdään tutkimuksia ja on paljon erilaisia hankkeita, joista emme kuitenkaan ota työyhteisöillemme hyviä käytäntöjä vaikka tiedostamme, että niistä olisi meille hyötyä. Tämän tutkimuksen aineistoa voidaan käyttää sivistystoimen kehittämiseen tai hyödyksi myöhemmissä tutkimuksissa, kuten aiemmin kirjoitin Hanna Vilkan (2005, 35) ajatuksesta tutkimusmateriaalin hyödyntämisestä.

Olemme kaikki tehneet pitkään yhteistyötä eri toimijoiden kanssa ja usein se on tarkoittanut, että meillä on yhteistyökumppani, joku muu jonka luo voimme asiakkaita ohjata. Toivoisin, että edellä kuvailemani kaltaisen yhteistyön aika on ohi ja siirtyisimme yleisesti ottaen tekemään yhteistä työtä, niin että työskentelemme rinta rinnan, toisiamme auttaen ja tukien. Samalla olisi hyvä

opetella kaikkialla, että tämä ”joku muu” on poistunut keskuudestamme, ja tästä eteenpäin meidän jokaisen tulisi kantaa omissa työyhteisöissämme vastuu kasvatustehtävässämme, niin pitkälle kuin meidän omat keinomme riittävät. Sittenkin kun omat keinomme loppuvat, yhteisellä työllä pääsemme ainakin pienen matkaa eteenpäin.

Lopuksi haluan kiittää Janakkalan kunnan varhaiskasvatuksen ja opetustoimen henkilöstöä ja siellä erityisesti Jaana Koskea sekä yhteiskoulujen keskeisiä toimijoita. Olette olleet mahdollistamassa tämän tutkimuksen tekemistä ja osoittaneet, että haluatte rohkeasti lähteä uudistamaan työtänne, jos sille ilmenee tarvetta. Hämeen ammattikorkeakoulussa suuret kiitokset ansaitsevat mentorini, lehtori Mikko Romppanen, opinnäytetyöni kakkoslukija, lehtori Terhi Kaisvuola sekä viestinnän lehtori, Pirjo Poutanen; kiitos avustanne ja pitkistä hermoista. Teitte loppuvaiheessa jopa viikonloppuina töitä, jotta opinnäytetyöt etenivät. Kiitokset kuuluvat myös opponentilleni, Helena Sallila-Tähtiselle sekä muille opiskelutovereille; yhteistyössä on voimaa. Viimeiset, vaan ei vähäisimmät kiitokseni menevät perheelleni ja läheisilleni, mukavaa että jaksoitte tämän rutistuksen. Opinnäytetyön tekemisen loppuvaiheessa työtä tehtiin välillä lähes yötä päivää ja tuntui, ettei raportti etene, silti uskonne työn valmistumiseen ei hiipunut. Kiitosten paljous!

LÄHTEET

Aaltonen, K. (toim.) 2011. Nuorten hyvinvointi ja monialainen yhteistyö. Tal-
linna: Tietosanoma Oy.

Arnkil, T.E. 2004. Verkostotyö lastensuojelussa - menetelmät huolen mukaan.
Teoksessa Puonti, A., Saarnio, T. & Hujala, A. (toim.) Lastensuojelu tänään.
Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy, 214–239.

Bouhlal, S., Heinonen, T., & Sulaoja, T. 2006. Varpunen - Varhaisen puuttu-
misen malli. Vaajakoski: Gummerus Kirjapaino Oy.

Eriksson, E. & Arnkil, T.E. 2005. Huoli puheeksi - Opas varhaisista dialo-
geista. Jyväskylä: Gummerus kirjapaino Oy.

Heikkinen, H., Rovio, E. & Syrjälä, L. (toim.) 2006. Toiminnasta tietoon –
Toimintatutkimuksen menetelmät ja toimintatavat. Vantaa: Dark Oy.

Helsingin kaupungin sosiaalivirasto. Varhainen tuki – kohti hyviä käytäntöjä.
Oppaita ja työkirjoja 2008:7.
[http://www.hel.fi/wps/wcm/connect/f40baf004a1
76e1293d9fb3d8d1d4668/VarhTukiNETTI.pdf?MOD=AJPERES](http://www.hel.fi/wps/wcm/connect/f40baf004a176e1293d9fb3d8d1d4668/VarhTukiNETTI.pdf?MOD=AJPERES). Viitattu
12.4.2011.

HulluMies 2003. Rakkausrunot.
<http://www.rakkausrunot.fi/runoilija.php?runid=3884&arvost=&start=80>

Hämäläinen, J. & Kurki, L. 1997. Sosiaalipedagogiikka. Helsinki: WSOY.

Kaskela, M. & Kekkonen, M. 2006. Kasvatuskumppanuus kannattelee lasta -
Opas varhaiskasvatuksen kehittämiseen. Helsinki: Gummerus Kirjapaino Oy.

Keskinen, S. & Virjonen, H. (toim.) 2004. Vanhemmuuden ja lapsen kasvun
tukeminen päivähoitossa. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Kurki, L. & Nivala, E. 2006. Hyvä ihminen ja kunnan kansalainen – Johdatus
kansalaisuuden sosiaalipedagogiikkaan. Tampere: Tampereen yliopistopaino
Oy.

Laki lasten päivähoitosta 19.1.1973/36. Viitattu 14.4.2011.

Lapsen ääni sivuston käsikirja. Huolen vyöhykkeet.
<http://www.lapsenaani.fi/kasikirja/vyohykkeet.htm>.

Lastensuojelulaki 13.4.2007/417. Viitattu 14.4.2011.

Lyyra, V. 2004. Vanhemmuutta vahvistavia keskusteluja päivähoidossa - perheterapeuttisia näkökulmia kasvatuskumppanuuteen. Teoksessa Keskinen, S. & Virjonen, H. (toim.) Vanhemmuuden ja lapsen kasvun tukeminen päivähoidossa. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi, 106–123.

Metsämuuronen, J. (toim.) 2006. Laadullisen tutkimuksen käsikirja. Jyväskylä: International Methelp Ky.

Nummenmaa, T., Konttinen, R., Kuusinen, J. & Leskinen, E. 1997. Tutkimusaineiston analyysi. Helsinki: WSOY.

Nuorisolaki 27.1.2006/72 Viitattu 14.4.2011.

Perusopetuslaki 21.8.1998/628 Viitattu 15.4.2011.

YAD:n ehkäisevän työn alueellinen malli, n.d.
<http://www.yad.fi/toiminta/projektit/etam>.

Roine, M. & Ilva, M. 2010. Joka neljännessä suomalaisperheessä käytetään lasten näkökulmasta liikaa päihteitä. Teoksessa Roine, M., Ilva, M. & Takala, J. (toim.) Lapsuus päihteiden varjossa - Vanhempien päihteidenkäytöstä kärsivät lapset tutkimuksessa ja käytännön työssä. A-klinikkasäätiön raporttisarja nro 57. Helsinki: Multiprint Oy, 26–38.

Roine, M. 2010. Työkaluja lasten kohtaamiseen tarvitaan. Teoksessa Roine, M., Ilva, M. & Takala, J. (toim.) Lapsuus päihteiden varjossa - Vanhempien päihteidenkäytöstä kärsivät lapset tutkimuksessa ja käytännön työssä. A-klinikkasäätiön raporttisarja nro 57. Helsinki: Multiprint Oy, 39–46.

Siivonen, N. & Vuorinen, U. 2009. Huolen puheeksiotto -koulutusten vaikutus Hyvinkään varhaiskasvatushenkilöstön työtapoihin. Opinnäytetyö. Laurea-ammattikorkeakoulu.

Stakes 2004. Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus. Sosiaali- ja terveysministeriön oppaita 2004:14. Lastenneuvola lapsiperheiden tukena. http://pre20090115.stm.fi/pr_1098955086116/passthru.pdf. Viitattu 4.4.2011.

Stakes 2005. Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus. Oppaita 56. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet. Saarijärvi: Gummerus Kirjapaino Oy.

Sosiaali- ja terveysministeriö 2002. Valtioneuvoston periaatepäätös varhaiskasvatuksen valtakunnallisista linjauksista 28.03.2002. Julkaisuja 2002:9. <http://pre20031103.stm.fi/suomi/pao/julkaisut/kasvatus/varkasv.htm>.

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2009. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Vilka, H. 2005. Tutki ja kehitä. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

KYSELYLOMAKE

Huolen varhainen puheeksiotto

Huolten varhaisella puheeksiotolla tarkoitetaan niitä toimia jotka syntyvät kun työntekijällä herää huoli työn kohteesta. Huolen varhainen puheeksiotto on tutkimusten mukaan eräs tärkeimpiä ennaltaehkäisevän lastensuojelutyön menetelmiä.

Tämän kyselyn tulokset käsitellään vastausajan päätyttyä erikseen valitussa työryhmässä. Työryhmä koostuu Janakkalan kunnan työntekijöistä. Opinnäytetyömme tuotoksena Janakkalan kuntaan saadaan malli huolen puheeksioton palvelupolusta. Malli toimii työmenehtelmänä käytännön työssäsi.

Toivottavasti sinulta löytyy muutama minuutti aikaa osallistua kyselymme! Kyselyn vastausaika on 15.6.2011 asti.

Taustakysymykset

Työpaikka

- varhaiskasvatuksen yksikkö
- koulu

Koulu

- alakoulu
- yläkoulu
- lukio

Oppilasmäärä

- alle 200
- yli 200

Varhaiskasvatuksen yksikkö

- päiväkot
- perhepäivähoito

Työkokemus

- alle 2 vuotta
- 2-10 vuotta
- yli 10 vuotta

Aiheeseen liittyvä koulutus ja tämän hetkinen tilanne

Onko sinulla koulutusta huolen puheeksiottoon (hupu tms..)? Kerro mikä koulutus.

Onko työpaikallasi mallia huolen puheeksiottoon?

- kyllä
 ei

Onko malli mielestäsi toimiva?

- kyllä
 ei
 toimii osittain

Millaisia jatkotoimenpiteitä malliin sisältyy? Nimeä joitakin.

Jos ei, niin miksi? Ja miten kehittäisit sitä?

Jos malli on toimiva, niin kerro miksi.

Jos malli toimii osittain, mikä siinä on toimivaa ja mikä vaatii kehittämistä?

Miten malliin sisältyvät palvelupolut mielestäsi toimivat?

1

10

Miten kuntasi palvelupolkuja voitaisiin kehittää huolen puheeksioton jatkotoimenpiteissä?

Huolen puheeksiotto työpaikallasi

Kenen vastuulla on huolen puheeksiotto työpisteessäsi?

Kerro muutamia esimerkkejä millaisista asioista huoli on noussut?

Kenen perheenjäsenen kautta huoli on tullut näkyväksi?

Onko sovittu otettavan puheeksi muidenkin perheenjäsenten huoli kuin lapsen?

Kuinka monta kertaa olet ottanut huolta puheeksi työtovereiden kanssa?

- 0
- 1
- 2
- 3
- 4
- 5
- 6
- 7
- useammin

Kenen kanssa otit huolen puheeksi

- työtoverin
 - esimiehen
 - perheen josta huoli on noussut
 - yhteistyötaho, kuka?
-

Haluaisitko lisää koulutusta huolen puheeksiotosta?

- kyllä
- ei